

КНИГА XVI.

□ □ □ □ БИБЛИОТЕКА □ □ □ □
НА СЛАВЯНСКА БЕСЪДА

== СПОМЕНЪ ==

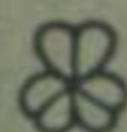
ЗА

Тараса Григориевича Шевченко

□ □ □

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. БИОГРАФИЧЕСКИ СВЪДЪНИЯ ЗА ТАРАСА ГРИГОРИЕВИЧА ШЕВЧЕНКО, ОТЪ СТ. СТАНИМИРОВЪ.
2. ТАРАСЪ ШЕВЧЕНКО, НЕГОВОТО ТВОРЧЕСТВО И НЕГОВОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ БЪЛГАРСКИТЪ ПИСАТЕЛИ ПРЪДИ ОСВОБОЖДЕНИЕТО, ОТЪ Д-РЪ ИВ. Д. ШИШМАНОВЪ.

Печатница на С. М. Стайковъ -- София.

1914.

ТАРАСЪ ГРИГОРИЕВИЧЪ ШЕВЧЕНКО

* на 25 февруари 1814 година

† на 26 февруари 1861 година.

КНИГА XVI.

□ □ □ □ БИБЛИОТЕКА □ □ □ □
НА СЛАВЯНСКА БЕСЪДА

== СПОМЕНЪ ==

ЗА

Тараса Григориевича Шевченко

□ □ □

СЪДЪРЖАНИЕ:

1. БИОГРАФИЧЕСКИ СВЪДЪНИЯ ЗА ТАРАСА ГРИГОРИЕВИЧА ШЕВЧЕНКО, ОТЪ СТ. СТАНИМИРОВЪ.
2. ТАРАСЪ ШЕВЧЕНКО, НЕГОВОТО ТВОРЧЕСТВО И НЕГОВОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ БЪЛГАРСКИТЪ ПИСАТЕЛИ ПРЪДИ ОСВОБОЖДЕНИЕТО, ОТЪ Д-РЪ ИВ. Д. ШИШМАНОВЪ.

Печатница на С. М. Стайковъ -- София.

ПОКАНА.

ПОЧИТАЕМИ ГОСПОДИНЕ,

На 25 февруари 1914 г. се навършиха 100 години, отъ деня, въ който се е родилъ знаменития малоруски поетъ

Т. Г. Шевченко.

По този случай «Славянска Бесѣда» урежда на 9 того въ университетската аудитория № 45

Шевченково Утро

СЪ СЛѢДНЯТА ПРОГРАМА:

1. СТ. СТАНИМИРОВЪ. Биографически свѣдѣния за Т. Г. Шевченко.
2. Професоръ Д-ръ ИВ. ШИШМАНОВЪ. Тарасъ Шевченко, неговото творчество и неговото влияние върху българскитѣ писатели прѣди освобождението.

Като Ви увѣдомяваме за това, молимъ Ви да почетете утрото съ присѣтствието си.

ВХОДЪ СВОБОДЕНЪ.

НАЧАЛО ВЪ 10 ЧАСА СУТРИНЪТА.

София, 4 мартъ 1914 г.

ОТЪ НАСТОЯТЕЛСТВОТО
НА „СЛАВЯНСКА БЕСѢДА“.

Ст. Станимировъ.

БИОГРАФИЧЕСКИ СВЪДЪНИЯ

ЗА

Тараса Григориевича ШЕВЧЕНКО.

(Четени на юбилейното утро, уредено на 9 мартъ 1914 гсд. отъ «Славянска Бесѣда» по случай стогодишнината отъ деня на раждането на Шевченко въ университетската аудитория № 45).

Уважаемо събрание!

На 25 февруари т. г. се изпълниха сто години отъ раждането на най-великия Украински поетъ, Тараса Гр. Шевченко. Настоятелството на «Славянска Бесѣда», като взе прѣдъ видъ отъ една страна, че цѣльта на Бесѣдата е «да развива славянска взаимностъ между членовете си», която цѣль най-лесно се постига чрѣзъ изучване миналото и настоящето на славянскитѣ народи, отъ друга страна, че Тарасъ Григориевичъ Шевченко има своитѣ грамадни заслуги за насъ — българитѣ, — защото съ своитѣ поетически произведения е въодушевявалъ най-добритѣ наши книжовници до освобождението, а нѣкои дори и слѣдъ освобождението ни, че една значителна частъ отъ тежкитѣ си стрададания той дължи отчасти и на мисълта си за подобрѣние положението и на българския народъ, рѣши да уреди настоящето литературно утро, въ което да ви запознае съ биографията и творенията на Шевченко и съ влиянието му върху нашитѣ книжозници до освобождението. — Като размисли кой най-добрѣ би могълъ да приготви рефератъ на тази тема, настоятелството рѣши да замоли г-на професора, доктора Ив. Д. Шишмановъ,

давнашенъ членъ на бесѣдата, да се залови за тази работа. Поканенъ, г-нъ Шишмановъ, ако и прѣтрупанъ съ работа, се съгласи да послужи на настоятелството, но съ условие, че другъ нѣкой ще напише и прочете биографията на Шевченко, а нему ще остане да реферира само за творчеството на Шевченко и неговото влияние върху българскитѣ книжовници прѣди освобождението ни. Настоятелството ни, като изказа голѣмата си благодарностъ г-ну Шишманову за готовността му да съдѣйствува за осъществяване на идеята за литературно утро, прие условията му. Менъ бѣ възложено да приготвя и прочета биографията на Шевченко. — Счетохъ за необходимо нужно да кажа прѣдварително тѣзи нѣколко думи, между другото и за да стане ясно за всичкитѣ, защо азъ, като излагамъ биографията на Шевченко, не казвамъ, както ще видите, нито думица за чудно хубавитѣ му поетически произведения.

Госпожи и Господа!

Великиятъ Украински поетъ — Тарасъ Григориевичъ Шевченко, стогодишнината отъ деня на раждението на когото сме се събрали да почетомъ, — се родилъ на 25. II. 1814 г. въ с. Моринци (въ Звенигородския уѣздъ на Киевската губерния). Баща му билъ простъ селянинъ, робъ (крѣпостникъ) на мушиерина Енгелхардтъ и, слѣдователно, съ твърдѣ оскѣдни срѣдства за съществуване. Като прибавимъ къмъ това, че, освѣнъ Тараса, вкѣщи имало още 4 дѣца, братя и сестри Тарасови, лесно ще разберемъ при какви условия бѣдащиятъ най-великъ украински поетъ е прѣкаралъ дѣтскитѣ си години. Въ едно отъ своитѣ стихотворения Шевченко казва: «Бо я було трохи не голе, таке убоге». — Когато Тарасъ Григориевичъ билъ на 8 години Енгелхардтъ заповѣдалъ на баща му да се прѣсели въ друго едно негово село въ същата губерния, а именно въ селото Кириловка. Тукъ Тарасъ Григориевичъ прѣкаралъ дѣтството си. До деветата година, той ако и да прѣкаралъ, както и всички селски дѣца, живота си почти безъ надзоръ, се пакъ виждалъ отъ врѣме на врѣме майчини милувки, та че и най-голѣмата му сестра — Катерина, — добро и нѣжно момиче, доста се грижела за него.

Той обичалъ по цѣли дни да скита, и именно да скита, а не на воля, вѣнъ отъ бащината си кжща да играе съ връстниците си. Той обичалъ да се отдѣли отъ другаритѣ си, да броди по горитѣ и долинитѣ, да тича по степьта и тука, като се изкачи на нѣкоя издигнатина, на нѣкой курганъ, да се вгледа въ далечинето и да мечтае. Не единъ пжтъ той си задавалъ въпросъ: «Какво ли има тамъ задъ планинитѣ? Вѣроятно, казвалъ си той, тамъ сж онѣзи желѣзни стълбове, съ които е подпрѣно небето». — А щомъ като отговорилъ на въпроса си, той рѣшилъ да отиде да види тѣзи стълбове. Рано една сутринъ той излѣзалъ отъ бащината си кжща и тръгналъ по степьта да отиде да види желѣзнитѣ стълбове. Дълго той вървѣлъ по степьта, докато най-послѣ стигналъ до единъ голѣмъ, високъ курганъ и се покачилъ на него. Огледалъ се Тарасъ на вси страни, и що да види: надесно отъ кургана село, налѣво отъ кургана — пакъ село, а желѣзнитѣ стълбове ги нѣма. Дълбоко се замислилъ Тарасъ. «Не, казалъ си той, азъ днесъ не ще мога да отида до стълбоветѣ. Ще се върна дома, а утрѣ ще отидемъ да ги видимъ съ Катерина». Рѣшилъ и тръгналъ за въ кжщи, но тръгналъ по другата посока, а не къмъ селото Кириловка. Срѣщналитѣ го колари го разпитали кждѣ отива, взели го съ себе си и го довели до селото му.

Къмъ това ранно врѣме се отнася и първата любовъ на Тараса Григориевича. Въ селото Кириловка между дѣцата — Тарасови връстници била и малката Оксана К... ко, хубавичко момиченце, дъщеря на заможни родители:

А що за дівчина була, —

Такъ так, що краля! Ј не вбога...

Съ нея малкиятъ Тарасъ другарувалъ повече, отколкото съ което и да било отъ останалитѣ дѣца. Майкитѣ имъ, като виждали тази имъ тѣсна дружба, мечтаели, че, когато настѣпи врѣме, ще ги и оженятъ:

Ми в'купочці колись росли,

Маленькими собі любилась,

А матері на насъ дивились

І говорили, що колись

Одружимо іх...

Но не било сждено на Тараса Григориевича дълго да се наслаждава нито даже отъ дѣтската си любовь: скоро, както ще видимъ, той напусналъ селото, и съ това за винаги се раздѣлилъ съ Оксана:

... малими разійшлись,
Та вже й не сходились ніколи.

Раздѣлилъ се Тарасъ Григориевичъ съ Оксана, но любовьта му къмъ нея дълги години горѣла въ сърдцето му. Тѣй, прѣзъ м. ноември 1841 година той посвѣщава на Оксана К. . . ко едно стихотворение, което едвамъ тази година прѣзъ м. февруари бѣ напечатано за пръвъ пжть изцѣло (гл. »Вѣстникъ Европы« за м. февруари 1914 год. стр. 253) и въ което между другото той казва:

Чи правда, Оксано, чужа чорнобрива,
І ти не згадаеш того сироту,
Що в сірій свитині, бувало, — щастливий,
Як побачить, диво, — твою красоту;
Кого ти без мови, безъ слова навчила
Очима, душею, серцем размовлять,
З ким ти усмихалась, плакала, журилась,
Кому ти любила Петруся спивать?
І ти не згадаешъ . . . Оксано! Оксано!
А я й досі плачу і досі журюсь,
Виливаю сльози на мою Марьяну —
На тебе дивлюся, за тебе молюсь.
Згадай же, Оксано, чужа чорнобрива,
І сестру Марьяну рястомъ уквітчай,
Часомъ на Петруся усмихнись, щастлива,
І хоч так, як жарти, колишне згадай.

А когато прѣзъ 1843 година Тарасъ Григориевичъ, както ще видимъ по-нататкъ, посѣтилъ братята си въ с. Кириловка, той не пропусналъ случая да попита за милата си, за обичната си Оксаночка:

«Чи жива
Ота Оксаночка» питаю
У брата тихо я. — «Яка»?
«Ота маленька, кучерява,
Що з нами гралася колись» . . .

И едвамъ сега той научилъ тжжната новостъ за нещастната сѣдба на толкова скѣпата за него Оксана. И отъ това врѣме сѣдбата на всѣко момиченце особено много го плашила, та той по-добрѣ желаялъ всѣко малко хубавичко момиченце да не порасва, а тихо да завѣхне, защото нищо нѣма да затули ненаситнитѣ очи, които ще зярнатъ хубавото момиченце и ще го хвърлятъ въ дѣното на ада, нищо

Не заступитъ, не закрие
Неситиі очи, —
Найдутъ змїи, та ѱ окрадутъ . . .
І тебе убогу
Кинуть в пекло . . .¹⁾

Така прѣкарвалъ малкиятъ Тарасъ живота си докато навършилъ деветъ години. Но ето че, когато той встѣпилъ въ десетата си година, майка му умрѣла, а баща му още прѣзъ сѣщата 1823 година се оженилъ за една вдовица съ три дѣца. Малко послѣ това се омжжила и сестра му

1) А че Тарасъ Григориевичъ не прѣувеличава, а констатира онова, което наистина по онова врѣме е ставало съ крѣпостнитѣ момичета, това може да се види и отъ слѣдния откъслекъ, който ние вземаме отъ разказа на Шумигорски «Христова Невѣста», напечатанъ въ току-що получената книжка (за м. мартъ 1914 г.) на «Исторически Вѣстникъ»:

„Помѣщикъ Иванъ Николаевичъ Тарбѣевъ былъ извѣстенъ даже въ Москвѣ своимъ богатствомъ и вліяніемъ. Еще въ началѣ александровскаго (разбира се импер. Александръ първи) царствования онъ служилъ въ одной изъ губерній вице-губернаторомъ, нажилъ себѣ крупное состояніе и генеральскій чинъ, а затѣмъ вышелъ въ отставку, чтобы отдохнуть въ тверскомъ своемъ имѣніи. Его считали «вольтеріанцемъ» въ томъ смыслѣ, что для него не было ничего святого въ жизни. Но онъ былъ уменъ и ловокъ, и, предаваясь всѣмъ своимъ страстямъ, всегда умѣлъ оставаться въ предѣлахъ закона и выходить сухимъ изъ воды. У него было до трехъ тысячъ душъ въ разныхъ губерніяхъ, и крестьяне его благодарствовали, потому что Иванъ Николаевичъ былъ того мнѣнія, что чѣмъ богаче мужики, тѣмъ богаче и ихъ помѣщикъ. Но его страсть къ женщинамъ часто доводила его, стараго холостяка, до преступленія. Онъ не только узаконилъ у себя въ имѣніи *ius primaе noctis*, но создалъ у себя гаремъ, гдѣ утонченность, разврата связана была съ попраіемъ всѣхъ божескихъ и чело-вѣческихъ правъ. О всѣхъ красивыхъ дѣвочкахъ-подросткахъ

Катерина. Тежки, много тежки години настъпили за Тараса Григориевича. Както е познато, малко коя мачеха обича заваренитѣ дѣца; а пъкъ когато се случи и сама да доведе дѣца и при това да е зла, то тогава за заваренитѣ дѣца бащината кжща се обръща въ истински адъ. За нещастие на Тараса, мачехата му била именно много зла, а пъкъ самъ той — пѣргавъ, немирникъ. Тежко било за Тараса да живѣе въ бащиния си домъ. За негово щастие, мачеха му, за да се избави отъ него, настояла прѣдъ мъжа си да го прати въ училище, каквото за щастие, или за нещастие на Тараса, не зная кое ще бжде по-добрѣ да кажа, въ с. Кириловка имало. Учителъ въ това училище билъ нѣкой си пияница Губски, аргосанъ свещеникъ или «дякъ», както го нарича Шевченко въ стихотворението си «Доля» (Сждба): «Ти (Доля) взяла мене маленькаго за руку і въ школу хлопця отвела до пьянаго дьяка въ науку». Губски ималъ обичай всѣка сѣбота подиръ вечерня да гощава ученицитѣ си съ «брѣзова каша». т. е. да ги бие съ прѣчки отъ брѣза. Ето какво разказва за този

старосты каждаго села обязаны были подавать ему «рапорты», и избранныхъ, послѣ осмотра ихъ помѣщикомъ, отправляли на барскій дворъ, къ особой «мадамѣ» которая приводила ихъ въ приличный внѣшній видъ, учила ихъ танцамъ и манерамъ. Болѣе изящныя и красивыя отдавались въ Москву на ученіе, тоже къ «мадамѣ», въ модныя мастерскія, а самыя избранныя даже въ пансіоны для обученія наукамъ, рисуванію и рукодѣліямъ. Отсюда эти жертвы крѣпостного права возвращались къ Тарбѣеву, въ его гаремъ. Среди этихъ дѣвушекъ были его собственныя дочери, прижитыя имъ отъ крѣпостныхъ своихъ любовницъ. Его дочерьми оказались и Вѣра и Елена Петровы, закончившія свое образование въ Москвѣ у «мадамы». Мать ихъ, птичница Марья, тотчасъ по возвращеніи ихъ въ деревню открыла имъ тайну ихъ рожденія, и великъ былъ ужасъ дѣвушекъ, когда Тарбѣевъ обнаружилъ и по отношенію къ нимъ свои гнусныя намѣренія, такъ какъ увѣренъ былъ, что Марья никогда не посмѣетъ, изъ боязни возмездія, открытъ имъ имя отца. Но Марья не захотѣла взять на себя грѣха кровосмѣшенія и тайно отъ Тарбѣева, сообщила обо всемъ игуменіи Агніи и просила у нея защиты и приѣма дѣвушекъ въ монастырь. Разумѣется, что матушка Агнія ничѣмъ не мѣгла ей помочь, но посовѣтовала тотчасъ отправить дочерей, тайкомъ отъ Тарбѣева, въ Москву, къ графинѣ Орловой. «Я напишу ей — сказала добрая игуменья: — а она, святая душа, ихъ выкупить, помните мое слово Да хранить васъ Господь!» (Стр. 842—843).

бой самъ Шевченко: «бие, а на тогова, когото бие, заповѣдва да не вика, а да лежи мирно и грѣмко да чете четвъртата заповѣдь (помни сѣботния день и свето го пази . . .)». Когато дойдеше редъ до мене, то азъ не го моляхъ да ме не бие, а го моляхъ да се смили надъ мене и да заповѣда да ми държатъ ржцѣтъ». Въпрѣки всичко това, Тарасъ Григориевичъ скоро се научилъ да чете по букваря. За нещастие той скоро трѣбвало да прѣкрати учението си: въ 1825 година, когато Тарасъ току-що навършилъ единадесетъ години, баща му умрѣлъ. Прѣдъ смъртта си стариятъ Шевченко раздалъ, каквото ималъ, на дѣцата си, но на Тараса не далъ нищо. «На сина ми Тараса, казалъ той, нищо не трѣба отъ хазяйството ми: той не ще бжде нѣкой обикновенъ човѣкъ: той ще бжде или великъ човѣкъ, или голѣмъ нехранимайко».

Настѣпили още по-тежки дни за малкия Тараса: Матехата му, за да остане вжщи едно гърло по-малко за хранене, рѣшила да го нареди на работа: настанила го да пасе овцетѣ, свинетѣ и телетата на Кириловскитѣ селени. Въ това врѣме Тарасъ Григориевичъ билъ вече тринадесетъ годишенъ:

Мені тринадцятий минав,
Я пасъ ягната за селом . . .

Съ парче черъ хлѣбъ въ пазвата, съ камшикъ въ ржка, малкиятъ пастирь прѣкарвалъ цѣли дни на пасището въ степта. Ние знаемъ вече, че той обичалъ да се качва на курганитѣ. И сега, като пастирь, той се качвалъ на върха на нѣкой курганъ, лягалъ въ трѣвата, подпиралъ глава съ ржчичкитѣ си, и дълго, дълго гледалъ въ синето далечине . . . Виденитѣ тукъ картини силно се запечатали въ дѣтския му мозъкъ и отпослѣ се отразили въ чудно хубавитѣ му стихотворения.

Не бива, обаче, да мислимъ, че цѣлото лѣто, прѣзъ което Шевченко билъ пастирь, било единъ непрѣкъснатъ празникъ за него, редъ щастливи, честити дни. Напротивъ, тъкмо прѣзъ това врѣме, въ самотията, той ималъ възможность, може би, за пръвъ пѣтъ въ живота си дълбоко да се замисли и надъ нещастната си *доля* (сждба). Размишленията му се завръшвали тѣй, както и трѣбва да

очакваме, че тѣ ще се завършатъ : не виждайки нищо добро въ миналото, непрѣдвиждайки нищо по-хубаво въ бждащето, той завръшвалъ размишленията си съ горчиви сълзи, плачейки съ всичкия си гласъ. Въ едно отъ стихотворенията си ето какъ той описва настроението си въ подобни минути;

Поглянув я на ягната —
 Не мої ягнята;
 Обернувся я на хати —
 Нема у мене хати.
 Не дав мені Богъ ничого!
 Ј хлинули сльози . . .
 Тяжкі сльози . . .

Утѣшителница на нещастния Тараса въ подобни тжжни минути се явявала неговата мила чернобрива (черновѣжда) Оксана

. дівчина
 При самій дорозі,
 Недалеко коле мене
 Плоскінь вибирала
 Та й почувла, що я плачу:
 Прійшла, привітала,
 Утирала мої сльози
 Ј . . . поцілувала . . .

И тутакси Тарасъ се развеселявалъ, връщала му се всичката ясность и прѣлестъ на дѣтската безгрижность:

Неначе сонце засіяло,
 Неначе все на світи стало
 Мое: лани, гаї, сади . . .
 Ј ми, жартуючи, погнали
 Чужи ягнята до води,

Настяпила зима и пастирьтъ Тарасъ останалъ безъ работа. Мащеха му го условила да слугува на другъ единъ учитель, Бугорски, който билъ и клисарь въ черковата. Тукъ Тарасъ трѣбвало да носи вода за ученицитѣ, да сѣче дърва, да ходи да чете псалтирь надъ умрѣлитѣ вмѣсто Бугорски, а за награда на трудуветѣ му Бугорски се обѣщаль да го учи да чете. Този учитель билъ по-го-

лѣмъ пияница отъ Губски, и когато се напиалъ, жестоко биялъ ученицитѣ си. — Малко врѣме останалъ Тарасъ въ дома на новия си учителъ и една нощъ избѣгалъ. Но не се върналъ дома си, а отишълъ въ селото Лисенка, дѣто, както той билъ чувалъ, живѣялъ единъ клисарь иконописецъ.

Трѣбва да забѣлѣжимъ, че много рано Тарасъ Григориевичъ се пристрастилъ къмъ рисуването. Още въ първата година на учението си, щомъ като му паднали какви годѣ пари въ ржцѣтѣ, той си купувалъ хартия и моливъ и рисувалъ цвѣтенца и разни рисунки. Даже краищата на ученишкитѣ си тетрадки той изпълвалъ съ рисунки. Впрочемъ, и тука Тарасъ останалъ недълго врѣме: клисарьтъ го каралъ да носи вода отъ рѣката, да трие бои и изобщо да слугува въ кжщи, а да го учи да рисува или да пише икони нѣмалъ намѣрение. Тарасъ напусналъ селото Лисенка и се прѣселилъ въ с. Тарасовка въ кжщата на другъ иконописецъ сжщо тѣй клисарь. Но и тука не билъ по-щастливъ. Прѣди всичко този клисарь прѣгледалъ дланитѣ на Тараса и му заявилъ, че отъ него нѣма да излѣзе нищо пжтно, че не го бива не само за иконописецъ, но нито даже за шивачъ или кацарь. Опиталъ се Тарасъ да се настани въ нѣкоя работилница за икони, но и това не могълъ да сполучи, защото нѣмалъ паспортъ безъ какъвто нигдѣ не смѣяли да го прибератъ. Ще не ще той се върналъ въ бащиния си домъ въ с. Кириловка.

Подрасналъ вече Тарасъ Григориевичъ; билъ въ четирнадесетата си година, та и самъ вече видѣлъ, че трѣбва да се залови за постоянна работа. Защото чувствувалъ голѣма наклонность къмъ иконописанието, той рѣшилъ още единъ пжтъ да опита щастието си, да изучи това изкуство. Съ тази цѣль той въ 1829 година отишълъ въ с. Хлипновци, дѣто, както той се научилъ, имало добъръ иконописецъ. Когато Тарасъ се явилъ при тоя иконописецъ, този, прѣди да го прибере въ кжщата си, запиталъ го, имали разрѣшение отъ господаря си да се залови да изучава иконописането? Тарасъ, разбира се, такова разрѣшение нѣмалъ. По съвѣта на иконописеца той отишълъ въ кантората на господаря си да иска потребното му позволение. Случило се, че тъкмо въ това врѣме на

управителя на кантората било заповѣдано да събере момчета за слуги въ дома на Енгелхардта. Като видѣлъ Тараса, той го намѣрилъ годенъ за работа и, намѣсто да му даде позволение за изучване иконописането, пратилъ го въ дома на господаря си въ гр. Вилно. Тука Тарасъ въ началото билъ оставенъ за помощникъ на готвача, а послѣ го взели отъ готварницата въ стаитѣ, дѣто той изпълнявалъ длъжността «комнатный козачокъ». Ето какъ самъ Тарасъ Григориевичъ описва тази си служба: «Господарьтъ ми бѣ заповѣдалъ да мълча и да стоя въ жгъла на антрето, и, щомъ като чуя гласа му, да тичамъ или да му подамъ лулата, която винаги се намираше около него, или да му наля чаша вода отъ шишето, което бѣше около него. Поради вродената ми смѣлость на характера азъ често пжти нарушавахъ господарската заповѣдъ, низко тананикахъ пѣсни и рисувахъ копии отъ картинитѣ, които красѣха господарскитѣ стаи. Рисувахъ съ моливъ, който признавамъ се, безъ всѣка съвѣсть откраднахъ отъ управителя на кантората». — Когато се случвало на Енгелхардта да пжтува, той винаги взималъ съ себе си младия си слуга. По този начинъ Тарасъ Григориевичъ, освѣнъ града Вилна, видѣлъ още и Варшава. Енгелхардтъ привикналъ къмъ Тараса Григориевича, довѣрявалъ му и, като че ли, даже го обикналъ. Но това не му побъркало злѣ да го накажи, когато една нощъ го заварилъ, че рисува. Впрочемъ, споредъ поговорката: «всѣко зло за добро», това наказание принесло полза на Тараса Григориевича. Енгелхардтъ се вгледалъ въ рисунката му, разбралъ, че отъ дарбата на роба си може да извлече голѣма полза и рѣшилъ да го прати въ Варшава да учи рисуване. Скоро послѣ това Енгелхардтъ се прѣселилъ въ Петербургъ, взелъ съ себе си Тараса Григориевича и тука го опрѣдѣлилъ въ работилницата на нѣкой си Ширяевъ да учи рисуване. Малко както Шевченко научилъ отъ Ширяева, защото отъ една страна и самъ Ширяевъ малко знаелъ, а отъ друга не билъ склоненъ да учи новия си ученикъ. Като разбралъ това, Шевченко рѣшилъ самъ да се учи крадишката, когато улучи свободно врѣме. Тѣй, въ празднични дни той отивалъ въ Ермитажа и тука по цѣли часове разглеждалъ произведенията на бѣлѣжититѣ художници; отивалъ въ

тъй наречения «Лѣтень Садъ» и тука рисувалъ статуитѣ. Случайно въ тази градина Шевченко се срѣщналъ съ единъ свой съотечественикъ, малорусъ Иванъ Сошенко, който се училъ въ Академията на Художествата. Този Сошенко като прѣгледалъ работитѣ на Шевченка, разбралъ, че отъ него би излѣзълъ отличенъ художникъ, стига само да отиде при добъръ учителъ. Сошенко приближилъ Шевченко до себе си и го запозналъ съ редъ най-видни тогавашни мъже. Тѣй, той го запозналъ съ великия писателъ Вас. Андр. Жуковски, съ бѣлѣжития художникъ Брюловъ, съ Украинския писателъ Евгени Гребенка, съ секретаря на Академията на художествата Григорвича и съ художника Венециановъ. Отъ всички тѣзи познанства най-голѣмо значение въ живота на Шевченко имало познанството му съ Жуковски. — Когато новитѣ познати видѣли работитѣ на Шевченко, тѣ разбрали, че Шевченко е талантъ и рѣшили да накаратъ господаря му да го освободи отъ робството, за да може свободно да се прѣдаде на изкуството. Особно енергично се заловилъ за тази работа Жуковски, комуто помагала графиня Ю. Баранова, която имала достѣпъ въ императорския домъ. Но не било лека работа освобождаването на робъ! Въ началото се опитали да склонятъ Енгелхардта да освободи Шевченко въ името на хуманността. Енгелхардтъ не искалъ нито да слуша, какво му говорятъ. Великиятъ Брюловъ самъ ходилъ при Енгелхардта да води прѣговори за освобождението на Шевченка, но се върналъ съ убѣждението, че Енгелхардтъ е «най-голѣмата свиня въ лачени чехли» и прѣдложилъ на Сошенко да отиде при тази «амфибия» и да се услови за цѣната на откупа. Като не се рѣшавалъ да отиде при Енгелхарта, Сошенко възложилъ тази работа на професора Венецианова, който билъ човѣкъ по-авторитетенъ. Радвала и утѣшавала Шевченка тази грижа за него на високопросвѣтенитѣ и хуманни прѣдставители на руското изкуство и литература, но отъ врѣме на врѣме той идвалъ дори до отчаяние. Тѣй, като се научилъ, че Енгелхардтъ не иска да го освободи, Шевченко дошълъ при Сошенко и, проклинайки горчивата си сѣдба, заплашвалъ да отплати на Енгелхардта. Страшно развалнуванъ, Шевченко се завърналъ въ тъмната си и кална квартира — дупка

на тавана. По свидѣтелството на княгиня Репнина Жуковски, като се научилъ за ужасното състояние на духа на младия човѣкъ, който билъ близъкъ до самоубийство, написалъ му успокоителна записка. Тази записка Шевченко пазилъ у себе си, като нѣщо свето, и я показвалъ на княгинята въ 1848 година. Най-послѣ, благодарение на старанията на Жуковски, Шевченко билъ освободенъ. Ето какво казва за това самъ Шевченко въ автобиографіята си: «Като се зговорилъ прѣдварително съ моя господарь, Жуковски помолилъ Брюлова да напише портрета му, който да бжде продаденъ на лотария. Великиятъ Брюловъ тутакси се съгласилъ и портретътъ скоро билъ приготвенъ. Жуковски съ помощта на графа Виелгорски, наредилъ лотария за 2500 рубли, и съ тази цѣна била купена моята свобода на 22 априлъ 1838 година». За да изкаже уважението си и дълбоката си признателностъ къмъ Жуковски, Шевченко му посветилъ едно отъ най-голѣмитѣ си произведения, а именно: «Катерина». — Тутакси подиръ освобождението си Шевченко постъпилъ въ Академията на Художествата да изучава живописъта. Въ сжщото врѣме, както самъ той казва, той станалъ единъ отъ най-любимитѣ ученици-другари на Брюлова и отъ близо се запозналъ съ художника Щаренбергъ, който билъ любимъ ученикъ на Брюлова.

Съ голѣмо усърдие работилъ Шевченко въ Академията на Художествата съ надежда да стане добъръ художникъ живописецъ. Но въ сжщото врѣме не забравялъ, че нѣма никакво образование, та полагалъ и голѣмъ трудъ да се самообразува

Приблизително около врѣмето на освобождението си Шевченко захваналъ да пише и стихове на украински езикъ. Но въ началото самъ не имъ прѣдавалъ никакво значение, както това най-лесно се вижда отъ слѣдното:

Въ 1839 година Шевченко се запозналъ съ единъ полтавски чифликчия, по фамилия Мартосъ Единъ пжтъ, като дошълъ на гости въ квартирата на Шевченко, Мартосъ намѣрилъ на пода парче хартия, върху която имало написани стихове. Като прочелъ стихотворението, което било написано на украински езикъ и било много хубаво, Мартосъ запиталъ Тараса Григориевича :

— Що е това?

— Какво да Ви кажа, отговорилъ Шевченко, когато ми стане много мъчно, азъ захващамъ да цапамъ хартията.

— Та няма това е ваше съчинение?

— Да, мое е.

— Много ли такива работи имате?

— Доста много.

— Дѣ сж?

— Подъ кревата въ сѣнджче сж.

— Покажете ми ги.

Шевченко извлѣкалъ изъ подъ кревата едно сѣнджче пълно съ парчета изписана съ стихове хартия.

Мартосъ видѣлъ, че не може изведнажъ да прѣгледа такъвъ купъ стихотворения, та помолилъ Шевченка да му ги даде да ги прѣгледа дома си.

— Та тѣ нищо не струватъ, — възразилъ Шевченко и стрѣлналъ съ ржка.

— Ще видимъ, ще видимъ, отговорилъ Мартосъ и, като взелъ хартийкитѣ, отнесалъ ги на извѣстния украински писателъ Гребенка, който по онова врѣме живѣялъ въ Петербургъ.

Като прочели стихотворенията, Гребенка и Мартосъ намѣрили, че това сж истински перли, високо художествени произведения, работа на великъ поетъ и рѣшили да ги напечататъ. Когато казали това на Шевченка, той дълго не се съгласявалъ.

— Не бива, казвалъ той. За тѣхъ може и да ме биятъ

Най-послѣ Шевченко се съгласилъ и въ 1840 година се появилъ първиятъ сборникъ съ негови стихотворения подъ насловъ «Кобзарь».

Двѣ думи за названието на сборника.

Кобзари въ Украйна се наричатъ просяци пѣвци — слѣпци, които странствуватъ отъ село въ село, дѣто съ простъ, достъпенъ и за най простия селянинъ езикъ, разказватъ и пѣятъ, придружавайки пѣнието си съ свиряне на инструментъ, наречень кобза, за подвизитѣ на народнитѣ герои и за събития изъ живота на народа. Защото и по езика си, а донѣйдѣ и по съдържанието си стихотворенията на Тараса Григориевича доста приличатъ на пѣснитѣ на кобзаритѣ, то и на самия сборникъ на стихотво-

ренията било дадено името на народнитѣ пѣвци — «Кобзарь». — Въ сегашно врѣме често нѣкои и самия Шевченко наричатъ «Кобзарь»: «Помер наш Кобзарь, так іне діждавшись на власні очі побачити визволення з кріпацтва свого народу . . .» «На спомін про столітні роковини з дня народження Великаго Кобзаря України» и др.

На Украйна появяването на «Кобзаря» било посрѣщнато съ истинска радостъ. Стариатъ по онова врѣме украински писателъ Квитка Основяненко ето какво писалъ на Шевченка:

«Когда мы (Квитка съ жена си) начали читать (ваши) стихотворенія, то у меня волосы, хотя ихъ и не много уже осталось, поднялись на головѣ, сердце сжалось, въ глазахъ пошли темные круги . . . Смотрю — жена моя тоже платочкомъ глаза вытираетъ . . . Я его («Кобзаря») прижалъ къ сердцу, ибо искренно васъ уважаю; ваши мысли глубоко западаютъ въ душу . . . Хорошо! очень хорошо! больше не умѣю сказать!» . . .

Насърдченъ отъ успѣха на «Кобзаря», Шевченко не само продължавалъ художественото си образование въ Академията, а въ сжщото врѣме и писалъ. Прѣзъ това именно врѣме било написано и въ 1842 година било напечатано най-голѣмото му произведение «Гайдамаки», а въ 1843 година той свършилъ Академията съ званието «свободенъ художникъ». Прѣзъ слѣдващитѣ години той написалъ и напечаталъ още редъ високохудожествени произведения, а именно: „Перебендя“, „Тополя“, «Катерина» «Наймичка», «Хусточка» и др.

Ние казахме, какъ украинцитѣ посрѣщнали «Кобзаря» Не тѣй обаче погледнали на Шевченковитѣ произведения Петербургскитѣ критици и даже самъ великиятъ критикъ Бѣлински. Тѣ осжждали украинската литература изобщо и Шевченка особно, като виждали въ неговата поезия «тѣсенъ провинциализъмъ».

Съвѣтвали му да прѣстане да пише по украински, а да започне да пише на общия литературенъ руски езикъ, като му прѣдсказвали, че тогава и само тогава, когато захване да пише на общия литературенъ руски езикъ, той ще спечели и слава, и честь, и пари Шевченко съ свойствената нему ирония благодари за благитѣ съвѣти, но,

казва той, жално ми е, че този топълъ кожухъ не е за мене шитъ; а пъкъ разумния съвѣтъ е подплатенъ съ лъжи :

Правда, мудрі —
 Спасибі за раду!
 Теплий кожухъ, тільки шкода,
 Не на мене шитий;
 А разумне ваше слово
 Брехнею підбите.

Не се смущавалъ той и отъ подмятаніята, че пише за простотията, за мужицитѣ: «Нехай буду мужицкій поэтъ,—писалъ той по поводъ на тѣзи подмятанія, — абы тільки поэтъ; то мини бильшъ ничего и нетрѣба» — И продължавалъ да пише стихотвореніята си на украински и се на украински езикъ.

Щомъ свършилъ Академията, Шевченко напусналъ Петербургъ. Той не искалъ да живѣе далечъ отъ обичната си Украйна, далечъ отъ нещастнитѣ си братя, които, потиснати отъ своитѣ господари, прѣкарвали тежки дни, живѣяли мизеренъ животъ. Прѣзъ сжщата 1843 година, прѣзъ която свършилъ Академията, Шевченко отпътувалъ за Украйна (Малорусия) дѣто, слѣдъ като посѣтилъ братята и сестритѣ си въ с. Кириловка, посѣтилъ и още нѣкои и други села и градове, като навредъ билъ най-радостно посрѣщанъ. Като какво е говорилъ той, какви мисли е внушавалъ на слушателитѣ си, това може да се види освѣнъ отъ стихотвореніята му, въ които той прокарва мисълта, че нѣма разлика между богати и бѣдни, между господари и роби, че «і панята і старчата — Адамові диті», още и отъ слѣдния разказъ, който азъ прѣзъ коледнитѣ праздници на 1879 година чухъ отъ свещеника Евтропи Тризвински въ с. Семигори (въ Киевската губернія). Бѣхме се добрѣ запознали, казваше от Евтропи, съ Тараса Григориевича. Бѣхме го обикнали още при първата срѣща. Единъ день той дойде при насъ и, намѣсто да почне да разказва смѣшки или да ни разпитва, извади отъ джеба си шепаръжъ и я изсипа на масата Разбрахме, че Тарасъ Григориевичъ пакъ ще направи нѣкоя смѣшка. Той, обаче,

мълчи, дума не продумва. По едно време почна да отделя отъ купчинката на една страна по едно зърно, а на друга по десетина и повече. Когато въ първата купчина се събраха десетина петнадесет зърна, а въ втората се натрупаха всички останали, Тарасъ Григориевичъ дигна глава, изгледа ни сърдито и викна: «снимайте шапки, падайте на колѣнѣ, господаритѣ сж тука!» При това той сочеше съ прѣстъ на малката купчинка. Послѣ, като ни повторно изгледа, Тарасъ извика: «гледайте, гледайте, хлопци, какво чудо стана» и въ този мигъ той привлече голѣмата купчина зърна върху малката, размѣси добрѣ зърната и запита: Дѣ сж сега господаритѣ? — Разбира се, никой отъ насъ нищо не отговори. Тарасъ Григориевичъ почна да разправя, че защото всички хора сж еднакви, както сж еднакви и рѣженитѣ зрънца, не бива да има между тѣхъ никаква разлика, не бива да има господари и роби, всички трѣбва да сж еднакво свободни.—Като какво влияние сж могли да иматъ тѣзи бесѣди на Шевченко съ простия народъ, лесно ще разберемъ стига само да си припомнимъ, че Шевченко произлизалъ отъ срѣдата на народа, до 24-та година на живота си билъ робъ и прѣтърпѣлъ всички онѣзи унижения и оскърбления, които търпѣли въ онова време рускитѣ селени—роби, горещо обичалъ отечеството и народа си и, главно, билъ великъ масторъ и въ стихове и съ жива рѣчь да изказва мислитѣ си тѣй, че да го разбере всѣки.

Когато завършилъ пътуването си, прѣзъ времето на което той се запозналъ и съ княгиня В. Репнина, жена добра и умна, която по-послѣ, прѣзъ време на заточението му, твърдѣ много се грижела за него, Шевченко се остановилъ да живѣе въ Киевъ. Тука той билъ назначенъ за прѣподавателъ по рисуване въ университета, като сжщевременно работилъ снимки отъ разнитѣ киевски старини и писалъ стихотворения, по-голѣмата частъ отъ които, отъ гледището на полицията, спадали въ разреда на тѣй нареченитѣ «нелегални». Близо 4 години живѣлъ Шевченко въ Киевъ и прѣзъ това време се запозналъ съ много видни и учени тукашни хора. Между тѣзи хора на първо мѣсто били Кулишъ и историкътъ на Украйна, Костомаровъ. Ето какво разказва Костомаровъ за запо-

знаването си съ Шевченка: «По онова врѣме азъ живѣяхъ на Крещатикъ. Противъ моята квартира имаше механа съ стаи за пѣтници. Въ една отъ тѣзи стаи бѣ се поселилъ и Шевченко. Подиръ Великдень (това било прѣзъ 1846 г.), не помня съ кого отъ моитѣ познати, той дойде при мене и още въ първата минута ми произведе най-приятно впечатление. Доста бѣше да поговоришъ съ този човѣкъ единъ часъ, за да се напълно сближишъ съ него и да почувствуващъ къмъ него сърдечна привързаностъ».

Положението на славянитѣ по онова врѣме (срѣдата на миналия вѣкъ) било много по-лошо отъ сегашното. Доста е да си припомнимъ, че властта на Турцитѣ по онова врѣме се простирала чакъ до Дунава, за да видимъ въ какво положение сме се намирали и ние самитѣ. И ето че у нѣколко млади учени въ Киевъ се заражда идеята да се основе общество, което да работи за освобождението на всички славяни отъ чужда власт, за обединението имъ въ една държава, по-право въ една федерация, управлявана републикански, въ която всѣки славянски народъ да запази напълно своята индивидуалност, да има неоспоримо право свободно да изповѣдва вѣрата си, да се учи, сѣди и управлява на езика си, въ която съ една дума, всѣки славянски народъ да има еднакви съ всички други права. Разбира се, че и за Украинцитѣ (Малоруситѣ), по-голѣмата частъ отъ които и тогава влизали въ състава на руската империя, се прѣдвиждали същитѣ права. На чело на тѣзи учени стоялъ историкътъ Костомаровъ Къмъ тѣхъ се присъединилъ и Шевченко.

Ето какво по послѣ писалъ Костомаровъ за това дружество, което било наречено: «Кирило-Методиевско братство» и работило безъ знанието на властитѣ: «Взаимность славянскихъ народовъ въ нашемъ воображеніи не ограничавалась уже сферою науки и поэзіи, но стала представлять ся въ образахъ, въ которыхъ, какъ намъ казалось, она должна была воплотиться для будущей исторіи. Помимо нашей воли сталъ намъ представляется федеративный строй, какъ самое счастливое теченіе общественной жизни славянскихъ націй . . . Во всѣхъ частяхъ федерации прѣдполагались одинакіе основные законы и права,

равенствовѣса, мѣръ и монеты, отсутствіе таможенъ и свобода торговли, всеобщее уничтоженіе крѣпостнаго права и рабства въ какомъ бы то ни было видѣ, единая центральная власть, завѣдующая сношеніями внѣ союза, войскомъ и флотомъ, но полная автономія каждой части по отношенію къ внутреннимъ учрежденіямъ, внутреннему управленію, судопроизводству и народному образованію».

Случило се, че въ стаята, съсѣдна съ оная, въ която ставали тайнитѣ засѣдания на братчицитѣ, живѣялъ нѣкой си студентъ Петровъ, който подслушалъ разговоритѣ имъ, разбралъ, че се е образувало тайно общество и донесълъ на полицията. Полицията почнала да арестува братчицитѣ, които по онова врѣме били около 10 души. Тъкмо въ това врѣме Шевченко отишълъ прѣзъ Днѣпъръ въ Черниговската губернія, дѣто и останалъ нѣколко дня. Навръщане, когато минавалъ съ салъ (паромъ) прѣзъ р. Днѣпъръ, бившиятъ на сала гусарски офицеръ, който познавалъ Шевченка и, вѣроятно, е знаялъ за арестуването на братчицитѣ и дирянето на Шевченка отъ полицията, забѣлѣжилъ, че на пристанището чакатъ полицейски. Прѣдполагайки, че тѣ чакатъ именно Шевченка и вѣрвайки, че въ чемодантъ му непрѣменно има нелегални стихотворения, гусартъ, се опиталъ да хвърли чемодана въ рѣката; но Шевченко не му позволилъ. Когато салтъ пристигналъ на пристанището, полицейскитѣ наистина арестували Шевченка, като взели и чемодана му.

Прѣзъ мѣсець априль 1847 година Шевченко билъ докаранъ въ Петербургъ, дѣто го сѣдили заедно съ другитѣ братчици. Присѣдата, прочетена на 30 V. с. г., не била една за всички: Най-тежко билъ наказанъ Шевченко. Другитѣ братчици били изпратени да живѣятъ въ разни губернии на Европейска Русія, а пъкъ Шевченко билъ записанъ за войникъ и изпратенъ за вѣчни врѣмена въ Оренбургската степъ въ Орската крѣпость (на триста версти далечъ отъ града Оренбургъ), като при това му било забранено да пише и да рисува. Не ще съмнѣние, че за произнасянето на такава строга присѣда не малко сж додали и нелегалнитѣ Шевченкови стихотворения, както се вижда и отъ слѣдващето. Слѣдъ като билъ докаранъ въ Петербургъ, Шевченко билъ разпитванъ въ тѣй нарече-

ното Трето отдѣление отъ канцеларията на Императора. Между другитѣ въпроси, билъ му зададенъ и слѣдниятъ. — «Почему стихотворенія ваши были въ такомъ уваженіи у друзей вашихъ, тогда какъ они лишены истиннаго ума и всякой изящности; не поклонялись ли они вамъ больше за ваши дерзости и возмутительныя мысли? — «Стихотворенія мои, отговорилъ Шевченко, нравились быть можетъ потому только, что по малороссійски написаны» — Като докладвалъ на императора Николая I., графъ Орловъ отбѣлѣжилъ Шевченка, като «единъ отъ най-важнитѣ прѣстѣпници» «по възмутителния духъ и дързость, която излиза вѣнъ отъ всички граници».

Нещастна била сждбата на Шевченка! родился той като робъ на Енгелхардта. Въ робство прѣкаралъ дѣтинството си и най-хубавитѣ години на младостта си. Едвамъ чакъ когато станалъ на 24 години добри, милостиви хора го откупили отъ робството. Ала само около 9 години се радвалъ той на свободата си. Сега той попадналъ въ неволя още по-голѣма отъ първата.

«Въ неволі, казва той, виріс миж чужими
 Ј, не оплаканий своіми,
 В неволі плачучі умру».

А въ едно отъ писмата си отъ 1847 година той казва: «Всичкитѣ ми досегашни страдания въ сравнение съ сегашнитѣ сж дѣтски сълзи. Тежко, нестѣрпимо тежко ми е».

Разказватъ, че, наскоро слѣдъ изпращането му въ Орската крѣпость, княгиня Репнина съ писмо го запитала, какъ прѣкарва живота си. Макаръ че му било забранено да пише и рисува, Шевченко намѣрилъ възможность да ѝ отговори, ала не съ писмо, а съ рисунка. Тази рисунка прѣдставлява самия Шевченка, като войнишки гренадеръ (гарнадеръ) съ ранецъ на гърба, съ пушка въ лѣвата ржка, съ спусната на долу десна ржка и съ високо вдигнатъ за маршируване лѣвъ кракъ. Подъ рисунката било написано: «Отъ такъ, іакъ бачите! (Ето тѣй, както виждате). Чини ми се, че тази рисунка и сега се намира въ Черниговъ въ музея на Тарновски, въ който е събрана по-голѣмата часть отъ рисункитѣ и картинитѣ на Шевченко. Снимка отъ тази рисунка е напечатана въ брошурата на

Гетьманець: «Хто такий Тарасъ Шевченко», издадена прѣзь 1913 година, и въ списанието „Сяйво“, брой 2 отъ 1914 г. Лично азъ за отговора до княгиня Репнина чухъ отъ отца Евтропия Тризвински слѣднето: «Шевченко получилъ писмото на княгиня Репнина наскоро слѣдъ като билъ прѣминалъ прѣзь тѣй наречената «Зелена улица», т. е. слѣдъ като билъ наказанъ съ шпицрутени. Вмѣсто отговоръ, той нарисувалъ наказанието съ шпицрутени и го изпратилъ на княгинята, като ѝ написалъ: «Отъ такъ

Автопортретъ на Т. Г. Шевченко въ войнишка униформа.

іак бачите!»*) Нека забълѣжимъ, че и сега въ събранието на С. Боткинъ въ Петербургъ се пази една Шевченкова рисунка съ горното съдържание. Тя е извѣстна подъ името «Въ былое время».

Особно тежко било за Шевченко запрѣщението да рисува. Ето защо той доста се помъчилъ да се избави отъ това наказание. Съ тази цѣль той писалъ писма на бълѣжититѣ руски писатели Н. В. Гоголя и В. А. Жуковски, пращалъ и прошение до началника на знаменитото въ Русия III отдѣление генералъ Дубелтъ, но всичко това не помогнало. Въ Петербургъ ходатайството на тѣзи високопоставени лица не помогнало: Запрѣщението да рисува не било прѣмахнато до самото освобождение на Шевченка отъ заточението. Даже нѣщо повече, умѣнието му да рисува станало причина да се усили наложеното му наказание. Работата била тѣй: Въ 1848 година руското правителство пратило експедиция за изучване Аралското море. Началникъ на тази експедиция билъ генералъ Обручевъ, а единъ отъ неговитѣ помощници билъ лейтенантъ Бутаковъ. Тѣ взели съ себе си Шевченка и му възложили да рисува изгледи отъ брѣговетѣ на Аралското море, а сжщо и да рисува мѣстни народни типове. Работата си

*) Съдържанието на тая рисунка е слѣдното: Осждениятъ на наказание съ шпицрутени (дълги прѣтове) е безъ риза; при кратката му сж снетитѣ отъ него тежки пранги (желѣзни окови). Прѣдъ него сж се наредили другаритѣ му войници, всѣки отъ които е въоруженъ съ дълъгъ прѣ ъ. Наблизо има една кофа, вѣроятно, съ вода. Въ далечинето на една издигнатина се вижда крѣпостъ.

Наказанието се извършвало тѣй: наказаниятъ се хващалъ за една пушка, носена отъ унтерофицеръ. Щикътъ на пушката билъ насоченъ срѣщу осждения. Унтерофицерътъ трѣгвалъ между наредилитѣ се въ два реда войници, всѣки отъ които билъ въоръженъ съ тояга дълга до 2 метра и дебела до 4 — 5 с. м. Осждениятъ трѣгвалъ слѣдъ унтерофигера. Войниците почвали да го удрятъ съ тоягитѣ си. Осждениятъ не смѣялъ да се затири, за да избѣгне ударитѣ, защото, ако се затири, ще се натъкне на щика. Всѣки войникъ билъ длъженъ да удари осждения съ прѣта си. Тежко и горко ономува, който се рѣши да не удари осждения . . .

— По друга една версия, това е сжщата онази рисунка, която Шевченко изпратилъ на приятеля си Андрея Лизогубъ. Въ писмото си до Лизогуба Шевченко между другото пише: «Ще послаю Вамъ оцѣого гарнадера (це я); згадуйте мене, дивлячись на його, друже мій добрий».

Шевченко извършилъ прѣкрасно. Рисункитѣ му били прѣдставени на висшето началство съ прѣпорѣка да се подобри положението на заточения. Когато въ Петербургъ се научили за това, то на генерала и на лейтенанта направили мѣмрене, а на самия Шевченко усилили наказанието, като отъ Орската крѣпость го пратили на пустинния азиатски брѣгъ на Каспийско море въ крѣпостъта Ново-Петроское и като при това заповѣдали на коменданта строго да наблюдава, да не би Шевченко да рисува или да пише. Първитѣ три години въ Ново Петровское, начина отъ 17. X. 1850 г., когато той пристигналъ въ тая крѣпость, били за Шевченко прѣко мѣра тежки, толкова повече че сега той трѣбвало да живѣе въ «смердячей казармѣ», Но когато въ края на 1853 година за комендантъ на крѣпостъта билъ назначенъ Усковъ, положението на Шевченка се малко нѣщо подобрило. Прѣзъ това врѣме той се запозналъ съ нѣкои образовани заточени поляци (Сѣраковъ, Залѣски, Желиховски), бесѣдитѣ съ които помогнали да се закрѣпи въ него идеята за «сливането на едноплеменнитѣ братя». Самъ комендантътъ и жена му обикнали Шевченка заради мекия му характеръ и привързаностъта му къмъ дѣцата имъ. Даже повече, на Шевченка била дадена възможность да се занимава съ моделиране и съ фотографиране и даже да пише по руски, Прѣзъ това именно врѣме той написалъ по руски повѣститѣ: «Княгиня», «Художникъ» и «Близнецы», въ които има много автобиографически подробности, но които сж най-слабитѣ отъ всички негови произведения.

Особно голѣмъ успѣхъ Шевченко направилъ въ моделирането. Трѣбва, впрочемъ, да отдѣлѣжимъ, че нищо отъ неговитѣ работи по моделиране въ Новопетровское до насъ не е достигнало. Едни свои работи въ оригиналъ излѣпени отъ глина, (защото нѣмалъ гипсъ да ги отлѣе) той изпратилъ въ Петербургъ, но по пѣтя тѣ се строшили; други, пакъ въ оригиналъ, той подарилъ на Косаревъ, но и тѣ загинали по пѣтя въ Русия. Косаревъ описва двѣ групи, които му били подарени отъ Шевченко. Едната прѣдставлявала мѣчението на Ис. Христа: Ис. Христосъ седи съ търновень вѣнецъ на главата, а прѣдъ него клѣкналъ единъ мѣчитель, изплезилъ езикъ и дразни Христа.

Другъ мъчителъ стои задъ Христа и го бие съ камшикъ.— Другата група била изъ живота на киргизитѣ. Въ кибитката (колато) седи киргизъ съ накривена плъстена шапка. Той е веселъ и свири на музикаленъ инструментъ (домбри). Прѣдъ кибитката, обърната съ лицето си къмъ киргиза, стои жена му, тълчи просо и се усмихва, а недалечъ отъ нея сж двѣтъ ѝ малки голи киргизчета, които си играятъ. Отдѣсно на кибитката лежи прѣввързано теленце, а отлѣво сж двѣ кози. — Тукъ му е мѣстото да отбѣлѣжимъ, че въ Новопетровское Шевченко могълъ да се занимава съ моделиране и фотографія, защото това не му било забранено въ прѣдписанието. Съ моделиране Шевченко се занимавалъ и слѣдъ освобождаването си

Но, както и самъ Шевченко казва въ едно свое стихотворение, «все иде, все минае», всичко върви, всичко се изминава. Изминало се и врѣмето на Шевченковитѣ страдания. Както е извѣстно, подиръ Кримската война, когато на Императорския прѣстолъ вече не билъ Николай първи, а великиятъ му синъ Александъръ II, Царьтъ Освободителъ, паметъта на когото да прѣбъде во вѣки, за Русия настъпили нови, по-благи врѣмена, тамъ започнали да говорятъ дори за освобождението на селянитѣ и подобрението участиа на страдашитѣ. Впрочемъ, може би тази промѣна въ Русия не е щѣла нищо да допринесе за подобрене участиа на Шевченка, ако не сж били неговитѣ приятели и почитатели въ Петербургъ, между които и графиня А. Толстой, мъжъ ѝ графъ Т. Толстой, вицепрезидентъ на Академията на наукитѣ, и особно Жуковски, който, като възпитателъ на Александра II, билъ много близъкъ до него и ималъ голѣмо влияние върху него. Благодарение застъпничеството на тѣзи хора Шевченко билъ освободенъ и получилъ позволение да се върне въ Европейска Русия но безъ право да живѣе въ Украйна.

Заповѣдта за освобождението на Шевченка била получена въ Ново-Петровската крѣпость на 27. VII 1857 година. По този начинъ Шевченко билъ въ изгнание цѣли 10 години. «Забрано ѝого вневолю малодимъ, здоровим парубком, а вернуто немочнімъ, за малимъ на старим дідом» А пъкъ той билъ едвамъ на 43 години.

Скоро слѣдъ получванетоъ заповѣдта за освобождението му, Шевченко тръгналъ за Петербургъ. Но като стигналъ въ Нижни Новгородъ, трѣбало да прѣкрати пътуването си. Тукъ била получена заповѣдъ, че не му се позволява да живѣе нито въ Украйна, нито въ Петербургъ и че трѣбва да остане да живѣе въ Оренбургъ. Шестъ мѣсеца Шевченко проживѣлъ въ Нижни Новгородъ, докато приятелитѣ и почитателитѣ му успѣятъ да накаратъ да се отмѣни тази разпоредба. Най-послѣ той пристигналъ въ Петербургъ (на 27 III. 1858 г.)

Ето какво И. С. Тургеневъ бѣлѣжи за живота на Шевченка въ Петербургъ: «На всички ни добрѣ бѣ познато, каква зла сѣдба тежи надъ този човѣкъ. Ние го приехме съ другарско съчувствие, съ разтворени обятия. Отъ своя страна той се държеше прѣдпазливо, почти никога не изказваше страданията си, а за живота си въ изгнанието говорѣше съвсѣмъ малко. Само по нѣкои откъслѣчни думи и възклицания можеше да се разбере, колко тежъкъ е билъ той за него, и какви изпитни и страдания е прѣтърпялъ. Той ми показа една малка тетрадка, въ най-проста подвързия, въ която записвалъ стихотворенията си, и която криялъ въ ботуша си, когато не му позволявали да пише».

Въ кръга на приятели и почитатели Шевченко доста добрѣ прѣкарвалъ врѣмето си. Той отново се заловилъ за работа; нему не му се искало да живѣе тука: сърдцето му го теглило къмъ милата му Украйна. И ето, че той съ помощта на влиятелни и високопоставени лица се заловилъ да ходатайствува да му разрѣшатъ да отиде да посѣти роднинитѣ си. Подиръ една цѣла година ходатайствуване най-послѣ Шевченко получилъ исканото разрѣшение, та прѣзъ пролѣтта на 1859 година се отправилъ въ с. Кириловка. Тука той билъ гостъ първомъ на сестра си Ирина, която сега вече била вдовица, а по-послѣ и на братята си, които, както и сестра му, се още били роби на Енгелхардта. Но не му било сѣдено дълго врѣме да остане между своитѣ роднини. По диритѣ му винаги вървѣли шпиони, които особно усилили надзора си, когато забѣлѣзали съ каква любовъ и съ какви почести всички и наврѣдъ посрѣщали и изпращали великия укра-

ински поетъ. Опасявали се най-вече да не би Шевченко да насъскава селенитѣ противъ господаритѣ имъ. Знайки това, Шевченко билъ много прѣдпазливъ; но отъ шпиони може ли човѣкъ да се упази? По едно врѣме Шевченко заявилъ, че иска да си купи парче земя на брѣга на р. Днѣпъръ и да се посели тамъ да живѣе. Но прѣди да направи що-годѣ за осъществяването на тази си мисль той билъ арестуванъ въ Черкаси и изпратенъ въ Киевъ. Киевскиятъ губернаторъ, князь Василчиковъ, като прочелъ доклада за арестуването на Шевченко, въ който се казвало, че той, Шевченко, непочтително се отнасялъ къмъ калугеритѣ и полицията, освободилъ го, като му казалъ:

— Бѣгайте отъ тука, идете по-скоро въ Петербургъ. Тамъ хората сж много по-развити и нѣма да ви закачатъ за всѣка дреболия.

Въ Петербургъ Шевченко останалъ да живѣе въ зда-нието на Академията на художествата. Многобройнитѣ му познати литератори и художници, които постоянно го канили на обѣдъ и вечеря, не му оставяли достатъчно врѣме да работи; а пъкъ и прѣзъ малкото свободно врѣме, съ което разполагалъ, той нито писалъ, нито рисувалъ, а се занимавалъ най-вече съ гравирание. При това той се заловилъ да изработи и изработилъ учебници за народа на украински езикъ. — По едно врѣме у него се явила мисль да се ожени за проста селенка, да осъществи по-раншната си мисль — да си купи парче земя на брѣга на р. Днѣпъръ и тука да прѣкара послѣднитѣ дни отъ живота си. Братъ му Вартоломей намѣрилъ подходяща земя на брѣга на Днѣпъръ не далечъ отъ гр. Каневъ и му писалъ за това, като сжщеврѣменно го съвѣтвалъ да се ожени за нѣкоя учена господарска дъщеря. Но Шевченко не щѣлъ нито да чуе за жена отъ образования кръгъ: «Я, по плоті і духу, отговорилъ Шевченко, син і братъ нашого безталаннаго народу, то як же таки себе поеднати з панською кровью? Та й що та панночка одукована робитиме в моій мужицькій хаті». — Три пѣти Шевченко правилъ прѣдложение, но и третѣ пѣти несполучливо. Най-послѣ, като се поболилъ, оставилъ това си намѣрение. — Грижейки се за своитѣ сѣмейни работи, Шевченко не забравялъ и братята и сестритѣ си, които той искалъ

да изкупи отъ робството. Трудовѣтъ му въ това отношение се увѣнчали съ успѣхъ: Къмъ края на 1860 година той изкупилъ отъ робство и братята си и сестритѣ си.

Редомъ съ това Шевченко се грижилъ и за издаването на «Кобзаря» и въ 1860 година той го издалъ трети пжтъ въ Русия. Какъ било посрѣщнато въ Украйна това издание на «Кобзаря», което съдържало, ако не и всичко написано отъ Шевченка, то сѣ много повече отъ първитѣ двѣ издания, може да се види отъ слѣднитѣ думи, взети отъ писмото на единъ отъ кореспондентитѣ на Шевченка отъ Полтава: „У насъ ѣдвамъ ли не по „Кобзаря“ и на Бога се молятъ“.

Прѣзъ есеньта на 1860 година Тарасъ Григориевичъ се почувствувалъ злѣ, а къмъ края на сжщата година му станало още по-злѣ: той се поболилъ отъ водянка, та легналъ на постеля и не можалъ вече да стане. Нека отбѣлѣжимъ, че въ Новопетровское той започналъ да пие и продължавалъ да пие и въ Петербургъ. Тази му страсть доста поврѣдила здравето му. На именния си день, 25 февруари 1861 година, той получилъ нѣколко поздравителни телеграми отъ Украйна. Съотечественицитѣ му поздравлявали своя Кобзарь съ именния му день и му благопожелавали още дълго да работи за благо на своя народъ: «Спасибі, що не забуваютьъ», продумалъ Шевченко, когато му прочели телеграмата отъ Полтава. Това било на 25, а на 26 февруари рано сутриньта великиятъ украински Кобзарь вече билъ мъртавъ.

Въ стихотворението си «Завѣщание» (Заповіт) Тарасъ Григориевичъ поржчва да бжде погребенъ на Украйна, на нѣкоя висока могила въ степьта, на такова мѣсто, отдѣто да се виждатъ и Днѣпъръ, и полетата, и стръмнитѣ и отдѣто да се чува ревътъ на вълнитѣна Днѣпъръ,

Ето това стихотворение :

ЗАПОВІТ

Як умру, то поховайте
Мене на могилі

Серед степу широкого
 На Вкраїні милій :
 Щоб лани широкополі
 І Дніпро, і кручі
 Було видно, було чути
 Як реве ревучій...

Як понесе з України
 У синєе море
 Кров ворожу, — оттоді я
 І лани і гори —
 Все покину і долину
 До самага Бога
 Молитися. А до того —
 Я не знаю Бога

Поховайте, та вставляйте,
 К а й д а н и¹⁾ порвите
 И ворожью злою кровію²⁾
 Волю окропите.
 І мене въ семьї великій,
 В семьї вольній новій,
 На забудьте пом'янути
 Не злим тихим словом!

25.XII 1845 г.
 Переяслав.

1) Робскитѣ окови, нали малоруситѣ били крѣпостни.

2) Разбира се крѣвьта на владѣтелитѣ на крѣпостни (роби).

Заповіт Слова Шевченка.

Музична система з нотами та ліричними текстами. Ключові знаки: дві бемольні знамення (F, C). Темпознак: 3/4. Ліричний текст: *Як у-мру то*

Музична система з нотами та ліричними текстами. Ліричний текст: *по-хо-вай-те*

Музична система з нотами та ліричними текстами. Ліричний текст: *ме-не на мо-*

Музична система з нотами та ліричними текстами. Ліричний текст: *ли*

1) Текстътъ е напечатанъ на стр. 30 и 31. Ср. и българския прѣводъ на стр. 34.

Се - ред сте - ну

ши - ро - ко - го

на Вкра - і - ні

ми - лій

ЗАВѢТЪ*)

Щомъ почина, закопайте
 Мене връхъ могила,
 Нѣйдѣ въ степитѣ широки
 На Украйна мила,
 Та полянитѣ разлати,
 Брѣговетѣ сиви
 Азъ да виждамъ и да чувамъ
 Днѣпра пѣнливи.

И когато изъ Украйна
 Крѣвъ въ морето сине
 Той заноси, азъ тогава
 Хълми и планини
 Ще напусна и ще литна
 Вихрено въ небето,
 Богу самъ да се помоля
 Днесъ безъ Богъ въ сърцето.

Закопайте ме и дружно,
 Катъ единъ станете,
 Смѣло съ вражескитѣ кърви
 Волностъ оросете,
 И въ сѣмейството велико,
 Радостно и ново,
 Припомнете си за мене
 Съ тихо, братско, слово.

София, 10. IV 1914 г.

Прѣв. отъ малоруски:

С. Чилингировъ.

*) Отъ сп «Свободно мнѣние», год. II,
 № 18 (3 май 1914 г.), стр. 285.

Неговитѣ приятели и почитатели желаяли да изпълнятъ волята му, да го погребатъ въ Украйна, но защото отъ една страна трѣбвало да се направятъ доста приготовления за тържественото прѣнасяне праха, а отъ дру-

Гробътъ на Т. Г. Шевченко на брѣга на р. Днѣпъръ. }

га трѣбвало да се иска позволение отъ правителството за това прѣнасяне, а всичко това не могло да се извърши въ кжсо врѣме, рѣшили врѣменно да закопаятъ ковчега съ праха на Шевченко въ Петербургъ на Смоленското гробище. Къмъ началото на м. май сжщата 1861 година всичко било готово, ковчегътъ съ праха на Шевченко билъ изкопанъ и откаранъ въ Украйна. На 6 май той билъ тържественно посрѣщнатъ въ Киевъ и оставенъ да прѣнощува въ черковата «Рождество». Оттукъ по Днѣпъръ ковчегътъ билъ отнесенъ въ Каневъ и тамъ билъ погребенъ на тъй наречената «Чернечая гора», на онова сжщото мѣсто, дѣто той смѣталъ, като го купи, да прѣкара послѣднитѣ дни отъ живота си. Върху гроба, споредъ казацкия обичай, насипали висока могила. И сега още много души отиватъ да се поклонятъ на гроба на великия Кобзарь, за когото малорускиятъ народъ, Украинцитѣ, казватъ, че той «писав волю людя м».

РЪЧНИЧЕ.

1. Безталаннаго, — нещастенъ.
2. Бо, — защото.
3. Було, — бѣхъ.
4. Вбога, — бѣдна
5. Вже, — вече
6. Вибірала, — събираше.
7. Визволення, — освобожда-
нето
8. Виливаю, — проливамъ.
9. Віріс, — пораснахъ.
10. Ворожью, — съ вражия.
11. Гаі, — гори, лѣсове.
12. Гралася, — играеше
13. Дивилися, — гледаха
14. Дивлюсь, — гледамъ
15. Дивлячись, — гледайки.
16. Диво, — чудо, хубавице
17. Діждавшисьъ. — дочакалъ
18. Дорозі (при), — (при, край)
пята.
19. Досі, — досега.
20. Жарти, — на шега.
21. Жартуючи, — шегувайки се
22. Журилась, — замислила се
23. Забрано його, — той билъ
взетъ.
24. Заступить, — затули
25. Забувають, — забравятъ
26. Згадаешъ, — припомнишъ.
27. Згадуйте, — припомнете си
28. Кайдани, — окови.
29. (3) Ким, — (съ) кого.
30. Кинуть, — ще хвърлятъ
31. Коле, — около
32. Колись, — нѣкога си, едно
врѣме.
33. Колишне, — нѣкога.
34. Краля, — красива мома
35. Крѣпацтва, — крѣпостни-
чество, робство.
36. Кручи, — стрѣмнини.
37. (в) Купочці, — заедно
38. Кучерява, — кждравокоса.
39. Лани, — полета.
40. (За) Малим, — едвамъ ли
не, на съ малко.
41. Минав, — мина
42. Між, — между.
43. Мова, — дума.
44. Навчила, — научила
45. Немічнимъ, — немощенъ.
46. Неначе, — като чели.
47. Несити, — ненаситни
48. Ніколи, — никога
49. Одружимо, — ще ги сдру-
жимъ, ще ги оженимъ.
50. Одукована, — учена
51. Оцього, — тогова
52. Парубкомъ (парубокъ), —
младъ момъкъ.
53. Питаю, — питамъ
54. Плоскинь, — полско цвѣте(?)
55. Побачити, — да види.
56. Поеднати, — да се съе-
диня, да се оженя.
57. Померъ, — умрѣлъ.
58. Порвите, — скжсайте

59. Поховайте, — погребете.
 60. Привітала, — помилвала
 61. Робитиме, — ще прави
 62. Роковини, — годишнина
 63. Размовлять, — да разговаря.
 64. Рястом — съ синчець
 65. Свитині — горня дреха
 66. Сірій — сивъ
 67. Сміх, — смѣхъ
 68. Співать, — да пѣшъ.
 69. Сходились, — срѣщали се
 70. Трохі, — едвамъ ли не, на съ малко,
 71. Уквітчай, — накити
72. Усьмихалась, — си се смѣла.
 73. Хаті, — кжца
 74. Хлинули, — почнали да текатъ.
 75. Хлопця (хлопець), — дѣте
 76. Хочь, — макаръ
 77. Це, — това
 78. Чернобрива, — черновѣжда
 79. Чи, — а че, ами.
 80. Чужа, — чужда.
 81. Широкополі, — пространни
 82. Шкода, — жалко
 83. Як, — катю.
 84. Якá, — коя.

Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ.

Тарасъ Шевченко,

НЕГОВОТО ТВОРЧЕСТВО И НЕГОВОТО ВЛИЯНИЕ ВЪРХУ
БЪЛГАРСКИТЪ ПИСАТЕЛИ ПРЪДИ ОСВОБОЖДЕНИЕТО¹⁾

I.

Ако има поети, творчеството на които да е въ най-интимна, нераздѣлна свръзка съ тѣхния животъ — единъ отъ тѣхъ е несъмнѣно и Тарасъ Шевченко.

Излѣзълъ отъ дъното на обществената пирамида, съзрѣлъ първитѣ лъчи на свѣтлината въ мизерната, влажната сляпница на единъ украински крѣпостникъ, расълъ — до 24-годишна възраст въ оковитѣ на едно непоносимо социално робство, за да се издигне съ силата на собствения си гений отъ полуграмотенъ мужикъ до значението на единъ националенъ вождь, пророкъ и учителъ, слава и гордостъ на своя народъ, въ когото днесъ милиони се кълнатъ: ето въ нѣколко щриха сѣдбата на Тараса Шевченко.

1) Съ тия кратки бѣлѣжки далечъ не се изчерпва въпросътъ за влиянието на Шевченко върху българската литература. Тоя въпросъ е само една точка отъ едно по-широко изслѣдване, за което събирамъ по-отдавна материалъ: «Ролата на Украина въ новобългарското възраждане». Отъ Юрия Венелина, който напомни насвѣта, както се казва въ надгробния мупаметникъ въ Москва, «о забытомъ нѣкогда, но славномъ и могущественномъ племени болгаръ и пламенно желалъ видѣть его возрожденіе», до Шевченко, Марко Вовчокъ и Драгоманова, комуто българскиятъ университетъ и българската наука дължатъ тѣй много, Украина взе живо участие въ развитието на нашата умствена и художествена култура.

(Ср. моята студия «Венелиновитѣ книжа въ Москва I», Бѣлг. Прѣгледъ, 1897, кн. 8).

Сждба прѣмо баснословна. Защото историята на литературата познава доста буржуазни писатели и поети, които сж могли да се издигнатъ високо надъ своята скромна срѣда. Знаменити примѣри ни даватъ въ това отношение Жанъ Жакъ Русо, синъ на единъ часовникарь, на млади години авантюристъ, извѣстно врѣме дору лакей, като Шевченка, — Дидро, синъ на единъ скромень но-жарь, Ричардсонъ — простъ печатарь, Бърнсъ — синъ на единъ бѣденъ арендаторъ, Кольцовъ — синъ на единъ руски мѣщанинъ, самъ търговецъ и пр. Ала ние не познаваме ни единъ гениаленъ поетъ (не говоря за таланти), излѣзълъ прѣмо отъ селската, земледѣлската срѣда, дълги години расълъ въ нея и всукалъ нейната идеология съ майчиното си млѣко¹⁾. Ето защо, който иска да разбере по-основно Шевченка, трѣбва да помни прѣди всичко, че колкото високо и да се издигна, той остана въ дъното на душата си плебей, украински селянинъ, вѣренъ до гробъ на интереситѣ, копнежитѣ и аспирациитѣ на своето съсловие²⁾. А тѣй, като въ Украина,

1) Поетъ подобенъ на Шевченка не намира въ никоя литература и Пыпинъ.

2) Та не продамъ ся я никому
В наіми не наіму ся

Тия горди думи на Шевченка не бѣха пуста фраза. Нищо не можа да подкупи тоя твърдъ плебей: ни литературната слава, ни салонния животъ въ Петербургъ, ни влиятелнитѣ знакомства, ни възможността да си създаде положение чрѣзъ изкуството. Не бѣ Шевченко отъ тия люде, за които говори въ «Катерина»:

Люде гнутъся, як ті лози,
Куди вітер віє.

Когато въ Оренбургъ (1850) си спомня за своето минало, той едва ли не проклева тия, които го изтрѣгнаха изъ неговата скромна селска срѣда:

Взяли між себе, і писать
Погани вірші научили . . .

И на друго мѣсто:

Чому Господь не дав дожить
Малого віку у тім раю!
Умер би орючи на ниві
Нічого б на світі не знав,
Не був би в світі юродивим
Людей і не прокляв.

Всички цитати тукъ и цо-нататъкъ сж по «Кобзаръ», видання О. И. Ш., С. Петербургъ, 1907).

сжщо като въ България, селянинътъ прѣдставя собствено истинския народъ, не е чудно, че у Шевченко понятията общественъ класъ и народъ се сливатъ. Украина, това е свещената земя, която нѣкогашниятъ свободенъ украински селянинъ е владѣлъ и оралъ и оросявалъ съ своя потъ, и която днесъ тъпчатъ нечестивитѣ нозѣ на разни експлоататори (полски панове или руски помѣщици). Отъ тамъ и дълбокото отвращение на поета — изпиталъ на себе си цѣлия ужасъ на Николаевската епоха и расълъ подъ проклятието на крѣпостната неволя — отъ единъ общественъ строй, който е съвмѣстимъ съ най-безстидната експлоатация на трудещитѣ се маси, съ крѣпостничеството и безправието. Шевченко люби своята Украина, тъй както всѣки селянинъ обича своето парче угарь, своята нива, своя лжгъ¹⁾. Разликата е много повече въ широтата на чувствата, отколкото въ тѣхното качество. Тукъ нѣмаме въ всѣки случай работа съ изкуствени емоции, възбудени въ душата на интелегента изключително чрѣзъ традициитѣ на едно славно историческо минало, чрѣзъ школата и патриотическата литература. Шевченко черпи цѣлата си страстна любовъ къмъ своята оскърбена и унижена нация, тъй както дѣтето черпи животъ въ майчината утроба — отъ самия народъ. Ето защо Шевченко и Украина образуватъ собствено едно. Личната сждба на поета символизира и сждбата на цѣлата нация. Въ пѣснитѣ на Шевченка пѣе самата Украина. Може прѣмо да се каже, че Шевченко продължава дѣлото на «кобзаритѣ», безименнитѣ слѣпци-пѣвци на украинскитѣ «думи». Не напраздно той нарича първата си поетическа сбирка «Кобзарь».

Аполонъ Григорьевъ, единъ отъ добритѣ руски критици на 60-тѣ години, прѣмо се пита, разглеждайки творчеството на Шевченка: «Послѣдний ли это изъ слѣпыхъ кобзарей, или первый изъ мастеровъ и художни-

1) Не напраздно Бѣлинскій обвинява Шевченковата поезия, че мирише на катранъ («пахнетъ дегтемъ»).

Ср. Драгомановъ. Громада, Украјинска збирка, Женева, 1879, № 4, стр. 174: «Шевченко не забував згодувати про землю, — певно через те тільки, шчо сам був мужик».

ковъ?»¹⁾—Гдѣ се свършва у Шевченка кобзарятъ, анонимниятъ изразителъ на колективната народна душа, и гдѣ се начева поетътъ, най-ярката проява на индивидуализъма? Наистина, единъ труденъ въпросъ. Защото Шевченко е проникнатъ толкова дълбоко — може да се каже до мозъка на коститѣ, отъ духа на народната поезия, че много отъ неговитѣ малки пѣснички правятъ, както това е забѣлѣзвано и отъ други, впечатление на народни пѣсни, записани отъ нѣкой кобзарь, а не на произведения на личното творчество. При това и въ размѣра на народнитѣ и Шевченковитѣ пѣсни има въ повечето случаи пълна идентичность. «Въ пѣснитѣ на Шевченка се чуватъ и днесъ страданията и радоститѣ, задушевніятъ плачъ и несмѣлитѣ чаяния на цѣла една нация. Нѣма народна нужда, нѣма народна мисль, която да не е намѣрила отзвукъ въ творенията на Тараса»²⁾. «Шевченко», казва много вѣрно Костомаровъ (единъ отъ най-близкитѣ му другари въ 40-тѣ години) въ «Воспоминаніе о двухъ малярахъ», «былъ избранникомъ народа въ прямомъ значеніи этого слова; народъ какъ бы избралъ его пѣть вмѣсто себя. Шевченко сказалъ то, что каждый народный человекъ сказалъ бы, еслибъ его народное чувство могло возвиситься до способности выразить то, что хранится на днѣ его души... Шевченко возвѣститель народныхъ думъ, прѣдставитель народной воли, истолкователь народного чувства»³⁾. На сжщото мнѣние е и Добролюбовъ,

1) Григорьевъ продължава: «У Шевченка есть та нагая красота народной поэзіи, которая развѣ только искрами блистаетъ въ великихъ поэтахъ-художникахъ, каковы Пушкинъ и Мицкевичъ».

2) Ср. прѣдговора къмъ руския прѣводъ на «Кобзарь» отъ М. Славинскій, Спб. 1911, стр. XXII: «Все, что сознательно или бессознательно жило и покоилось въ народномъ чувствѣ, все, что плакало, радовалось и стонало въ сердцѣ народномъ — все слилось въ поэзіи Шевченка въ одинъ аккордъ, страстный, — печальный, — потрясающій. Шевченко все получилъ отъ народа и все отдалъ народу. Отдалъ просвѣтленнымъ въ горнилѣ мысли, чувства и страданія».

3) На друго мѣсто Костомаровъ пише: «Народъ какъ бы поручилъ Шевченку пѣть за него и своими высоко-художественными произведениями блестящимъ образомъ опровергъ сомнѣнія въ способности украинскаго народа въ созданію собственной литературы».

който признава, че Шевченко е поетъ съвсѣмъ народенъ («поэтъ совершенно народный, какой же не можемъ указать у себя»¹).

Многобройни сѣ пѣснитѣ и отдѣлнитѣ пасажи, въ които Шевченко, украинскиятъ бардъ, пророкъ и Прометей, величае своята родина, своята Украина. Би трѣбвало да прѣпиша едва ли не цѣлия «Кобзарь», ако бихъ искалъ да цитувамъ всички мѣста, гдѣто Шевченко възпѣва или поменува Украина. За него нѣма земя по красна отъ «крайднѣпровска Италия»:

мені

Здається, — кращого немає
Нічого в' Бога, як Дніпро,
Та наша славна країна.

Шевченко не намира достатъчно епитети, да изрази обичьта си къмъ своята родина. Тя е мила, тя е славна, тя е свята, тя е негово сърдце, неговата «маті», неговата «ненька».

«Україно, Україно», възклицава той въ «Тарасова нічъ».

Серце моє, ненько!
Як згадаю тебе, краю,
Завяне серденько.

Я так її люблю
Мою Україну, убогу
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю («Сон»).

А въ поемата си «Гайдамаки» Шевченко купнѣе, поне на сънь да види тая Украина, гдѣто едно врѣме «Хайдамацитѣ» сѣ ходели съ «светитѣ ножове» въ рѣка, по тия пѣтища, които нѣкогажъ е измѣрялъ съ малкитѣ си крачка.

1) Великия талантъ на Шевченка призна и Чернышевскій. Иначе Бѣлинскій: «Хороша литература, которая только дышетъ что простоватостью крестьянскаго языка и дубоватостью крестьянскаго ума». За разнообразитѣ оцѣнки на Ш. и въобще на Украинската поезия вж. Сергій Эфремов, Исторія Украинскаго письменства, р. 269 и сл.

Та хоч кріз сон подивлюся
 На ту Україну,
 Де ходили Гайдамаки
 Святими ножами,
 На ті шляхи, що я міряв
 Малими ногами.

Когато Шевченко изнемогва въ Орската крѣпость подъ тежестъта на казармената дисциплина, далечъ въ голитѣ степи, той само една мечта, едно желание има: вѣтроветѣ да му донесатъ поне малко прашецъ, една трошичка земя отъ брѣговетѣ на неговия свети Днѣпръ.

Аби хоч крихотку землі
 Із за Дніпра мого святаго
 Святиї вітрі принесли

Естествено е, че когато Шевченко се прѣсели въ Петербургъ, неговата фанатична любовъ къмъ родния му край и родната му поезия, не можеше да не намѣри особено благоприятна почва въ владѣющия тогава въ Русия романтизмъ.

Извѣстно е, че това течение въ литературата води своитѣ начала още отъ XVIII вѣкъ.

Неговитѣ главни заслуги сж :

1. че се застъпи за свободата на творческата личностъ;

2. че даде въ поезията първенство на фантазията върху разума;

3. че насочи вниманието на поетитѣ къмъ далечното минало, съ което разбуди и националнитѣ чувства и най-сетнѣ --

4. че откри високата художествена и културна цѣнностъ на народната пѣсенъ и народнитѣ традиции.

Извѣстно е, че романтизмътъ съ тия принципи възтържествува въ цѣла Европа надъ класицизмъма. Тѣй и въ Русия и въ Полша, най-близкитѣ до Украина земи, гдѣто върхътъ на романтичното народничество означаватъ Пушкинъ и Мицкевичъ.

Шевченко има скоро щастието, да влѣзе въ Петербургъ въ кръга на Жуковски. Естествено е, че той не

можеше да не бжде силно повлиянъ отъ тоя кржжець, толкова повече, че Шевченко носеше съ себе си всичко, каквото романтиката искаше тогава отъ поета: силна, ярка творческа личностъ, пламенно въображение широка гама на настроенията, страстна любовъ къмъ родната земя и родния езикъ и прѣди всичко — огроменъ запасъ отъ народни пѣсни и традиции. Какъвъ по-богатъ материалъ за единъ истински художникъ-поетъ! И ето че Шевченко открива единъ день на брѣговетѣ на Нева своя гений и почва да обработва онова чудно градиво, което се е насложило въ неговата паметъ отъ пѣснитѣ на слѣпитѣ кобзари, отъ разказитѣ на дѣда му, съврѣменникъ на селско-казашкия бунтъ въ 1768 г.,¹⁾ и отъ неговитѣ непосредни наблюдения върху народния животъ, народнитѣ неволи и страдания.

Това е първиятъ периодъ отъ поетическото творчество на Шевченко, който се продължава приблизително отъ 1838—1840 година.

Въ тая епоха младиятъ поетъ, едва изкупенъ отъ крѣпостничеството, благодарение на застъпничеството на Жуковски и художника Брюловъ, съсрѣдоточава вниманието си прѣдимно върху по-тѣсния кржгъ на украинското село, украинския домъ, украинското семейство.

Той възпѣва любовта на украинската «дівчина» за нейния волень казакъ подъ цѣфналата череша или при бистрия изворъ. Съ необикновено нѣжни краски рисува той особено майчината любовъ. За него нѣма въобще нищо по-свещено, нищо по-красиво на земята отъ младата майка, когато носи дѣтенцето си на ржцѣ:

У нашим раї, на землі,
Нічого кращаго немає
Як тая мати молодая
З своїм дитяточком малим,

възкликвава той въ своята поема «Мати покритка». И нѣма за това за Шевченка по-голѣмо прѣстъпление отъ това, да измамишъ една дѣвица, която ти се е отдала без-

1) Ср. Епилогъ къмъ «Гайдамаки»: «Спасибі, дидусю, що ти заховав В голові столітній ту славу козачу. Я її онукам теперъ разказав».

завѣтно, да я направишъ майка и да я оставишъ на произвола на сѣдбата. Мотивътъ на опозоренитѣ моми (покритки) играе за това въобще голѣма рола въ баладитѣ и поемитѣ на Шевченка (Ср. Катарина, Наймичка, Видьма, Мати Покритка, Черниця Марьяна и др.). Шевченко, иначе плебей съ меко и добро сърдце, съ нѣжна, срамежлива, цѣломъждрена душа, но душа способна и да се възмущава и да кипи отъ негодувание, не намира достатъчно огнени слова, да заклеми позора на безсъвѣстнитѣ мъже — прѣлъститѣли (все едно «москали» или «пани»), а съ дълбока нѣжностъ описва напотивъ страданията на нещастнитѣ измамени дѣвойки, които блѣщятъ прѣдъ него съ авреола на истински мъченици. Шевченко, който умѣе да мрази, но и горещо да люби и да прощава, нѣма нито една обидна дума за жертвитѣ на страстната, беззавѣтна любовъ.

Така неговата рѣдка хуманностъ се проявява вече тукъ въ цѣлата си сила. Шевченко въ туй отношение се поставя, наравно съ Жоржъ Сандъ, въ реда на първитѣ европейски борци за правата на обидената жена. Неговиятъ анализъ на семейния животъ е едноврѣменно и единъ живъ протестъ противъ семейното притѣснение, патриархалниятъ деспотизъмъ и социалното фарисейство.

Отъ украинския домъ, украинското семейство, Шевченко скоро прѣмина обаче къмъ единъ по-широкъ кръгъ идеи и мотиви.

Това е вториятъ периодъ въ еволюцията на неговото творчество, който трая приблизително отъ 1840—1843 година.

Младиятъ поетъ почва да се замисля сега по-сериозно и върху сѣдбинитѣ на своето цѣлокупно отечество. Той става отъ локаленъ патриотъ — горещъ националистъ и общоукраински патриотъ. Обаче недостатъчно запознатъ съ историческото минало, той го идеализува, като всѣки истински романтикъ¹⁾.

Въ тая епоха той се опива отъ нѣкогашната слава на волнитѣ казаци, величае подвизитѣ на Днѣпровската «Січ».

¹⁾ Шевченко въобще нѣмаше ясна прѣдстава за историческия прогресъ.

Грає кобзарь, виспівує,
Вимовля словами,
Як Москалі, Орда, Ляхи
Бились с козаками... (Тарасова ніч).

Шевченко плаче не само за ония отдавна минали врѣмена, когато Украина имаше свои самостойни войводи, хетмани, но съ симпатия възпѣва и кървавитѣ селски бунтове, жакериитѣ противѣ полскитѣ панове въ края на XVIII вѣкъ, — тѣй наречената хайдамащина.

Ала широкиятѣ духъ на гениалния поетѣ не можеше дълго да се останови върху едно минало, което го ослѣпѣваше наистина съ своя блѣсъкъ, но именно за това прѣдставяше голѣма опасностъ за развоя на младия поетѣ: опасността да го прѣвърне въ единъ хипнотизиранъ фанатикъ.

Къмъ края на 1843 г. мирогледътѣ на Шевченко отново се разширява. Отъ родината той прѣминава послѣдователно къмъ съсѣднитѣ страни. И патриотътѣ казакъ филъ, пѣвецътѣ на хайдамацитѣ и на хетманщината се прѣобразява единъ день въ убѣденъ панславистъ въ духа на ческитѣ панслависти, на Колара, Шафарика и Ханка.

Това е третята епоха въ неговото поетическо развитие¹⁾.

Сега Шевченко пише възторжени оди славному ческому ученому и патриоту Шафарику и се възхищава отъ ученията и сждбинитѣ на Іоана Хуса, славянския Лутеръ, бореца за евангелска правда и народна свобода. Шевченко се гордѣе, не по-малко отъ словака Колара, че майка

1) Първитѣ слѣди отъ панславистични настроения у Шевченко се съглеждатъ още въ прѣдговора къмъ «Гайдамаки» (1841): «весело, подивиться на старого кобзаря, як він собі сидит хлопцем, сліпий, під тином, і весело послухать його, як він заспівав думу про те, що давно діялось, як боролися Ляхи з казаками. Весело, а все таки скажеш: «Слава Богу, що минуло! А надто як згадаеш що ми одной матері діти, що вси ми Славяне, серце болить, а розказувать треба: нехай бачать сини і внуки, що батки їх помилялись, нехай братаются знову з своїми ворогами, нехай житом — пшеницею, як золотом покрита, нерозмежованою останется на віки од моря і до моря славянская земля!»

Славия е родила такъвъ гениаленъ синъ, и че и самъ е едвокръвенъ братъ на Іоана Хуса, Констанцкия еретикъ. Той се моли Богу, всички славяни да станатъ добри братия и синове на слънцето на правдата и такива еретици

оттаки як Констанскій
эретикъ великій.

Панславистичната епоха въ творчеството на Шевченка трая отъ 1843—1847 година. Извѣстно е, какво бѣ участието на Шевченка въ онова «Кирило-Методиевско братство», което, основано въ 1844 година отъ историка Костомаровъ и други украински патриоти, си поставяше за цѣль, да пропагандира идеята за единъ съюзъ на всички славянски народности на републиканско-федеративни начала¹⁾.

Извѣстно е и какъвъ трагиченъ край имà Кирило-Методиевското братство. Шевченко, най-горещиятъ идеологъ на украинския федералистиченъ панславизъмъ, (за разлика отъ московския на Аксакова, Каткова и др.,

1) Ср. Былое 1906, кн. 8. р. 10. Изъ исторіи общества Св. Кирилла и Меѳодія I Уставъ и правила общества Св. К. и М. — Р. Семевскій, Кирилло-Меѳодіевское общество въ Русское Богатство, 1911. кн. 5, р. 122. — Украинско-славянское общество. Донесенія гр. Орлова о результатахъ слѣдствія по дѣлу о Кирилло-Меѳодіевскомъ братствѣ. Русскій Архивъ, 1892. VII. — Стороженко Н., Кіевскіе Славянисты 40-хъ годовъ въ Кіевская Старина, 1897, II и др.

Цѣльта на основаното отъ Костомарова, Оп. Маркевичъ, Гулакъ-Артемевскій, Савичъ, Шевченко и др. Кир. Мет. братство била: да шири между славянитѣ идеята за взаимность и федерация върху принципа на пълната свобода и автономность на всички славянски народи: великоруси, украинци, поляци, чехи, лужичани, словенци, илиро-сърби и българи.

Всѣки славянски народъ ще има свое «правление народное» свой езикъ, своя литература, свое общественно устройство. Прѣдвижда се единъ общъ федераленъ парламентаръ (славянское собраніе). На чело на всѣка република стои «правитель». Сжщо и Федерацията има свой «правитель». Въ славянскитѣ републики нѣма да се допусчатъ социални различия. Личната и релиозната свобода сж напълно гарантирани.

Заслужва да се забѣлѣжи, че още въ 1820—1825 въ Киевъ съществувало едно общество «Соединенныхъ Славянъ», членоветѣ на което били повече офицери съ революционна насока.

който бѣше централистиченъ), бѣ арестуванъ и тежко наказанъ. И съ това се тури край и на неговитѣ мечти за едно обединение на цѣлото славянство въ една мощна федерация съ Русия на чело, и то не насилствено, а чрѣзъ мирна пропаганда, съобразно съ евангелскитѣ правила на любовта, кротостта и търпѣнието. Хвърленъ въ Петропавловската крѣпостъ, тикнатъ, като поета Полежаевъ, въ солдашки мундиръ и заточенъ въ каспийскитѣ диви степи съ изрична възбрана: да не смѣе да пише и рисува (Шевченко бѣ и талантливъ живописецъ), той не можеше да не направи още веднажъ прѣцѣнка на своитѣ морални цѣнности и разочарованиятъ панславистъ-федералистъ, подъ впечатлението на грознитѣ неправди, стана окончателно пѣвецъ на общочовѣшкитѣ страдания и срѣмежи къмъ свобода, братство и равенство, какъвто се явява не рѣдко и по-рано, безъ да прѣстане обаче за това страстно да люби своята Украина и да храни свѣтли надежди и дълбока вѣра въ нейното бъдаще.

Това е четвъртиятъ и послѣденъ периодъ отъ развитието на Шевченковия мирогледъ и Шевченковото творчество. Той трая и слѣдъ освобождението му отъ казармата дори до смъртта му¹⁾.

Шевченко се явява въ тоя периодъ още повече отколкото до сега пѣвецъ на всемирната правда. Той, който отъ 47 години животъ, бѣ прѣкаралъ 24 години въ крѣпостна зависимостъ, робъ, вещь, която всѣки можеше да купи, 10 години въ затворъ и заточение, а само 12 години (точно 12 год., 6 мѣсеца и 16 дена) можа да диша свободно — въстава сега рѣшително противъ всѣко угнѣтение, социално или морално. Неговитѣ пѣсни взематъ характеръ на библейски псалми. Понѣкога ти се струва, че слушашъ священото възмушение или проклятията на нѣкой древенъ пророкъ. Шевченко мечтае да стане «апо-

1) Най-радикалнитѣ си пѣсни Шевченко написа въ Нижни Новгородъ и Петербургъ слѣдъ освобождението си отъ казармата. Ср. «Неофити» «Слава», «Я не нездужаю, нівроку», «Осіі, гл. XIV», «Саул», «І тут, і всюди — скрізь погано!», «О люде, люде небораки» и пр.

столь правди». Той моли Бога само едно: да му даде винаги да сбича правдата:

Меніж, о Господи, подай
Любити правду на землі...

Правдата трѣбва да се въдвори най-сетнѣ на земята, се провиква Шевченко въ една пѣсень отъ тая епоха, защото слънцето ще стане и ще опожари осквернената земя:

Повинна быть, бо сонце стане
І осквернену землю спалить

Разбира се, че прѣди всичко трѣбва да се унищожи крѣпостничеството, подъ тежестъта на което изнемогватъ милиони (между друго и собственитѣ му братя и сестри)¹⁾; трѣбва да се прѣмахне една отъ най-великитѣ неправди на земята. Но Шевченко отива и понататѣкъ и мечтае за едно далечно бѣдаще, когато нѣма да има богати и сиромаси, господари и роби (холопи и пани)²⁾. И тукъ неговата муза взема акценти, много добрѣ познати намъ отъ Ботевата лира:

Обнімітеж, брати моі
Най меншаго брата.. (До мертвих и пр.)

1) «Душитѣ» на Шевченковитѣ братя и сестри били заложени отъ помѣщика Фліорковски въ банката за 900 рубли. Шевченковата майка умрѣ едва на 32 год. възраст, изнурена отъ непосилната работа «на барщинѣ».

2) Ср. Громада, Украјінска збирка, впорядкована Михајлом Драгомановим, № 4, Женева, 1879 г. стр. 39—96, «Т. Г. Шевченко і його думки про громадске житѣтя», С—а и статията на Драгоманова въ сжщия брой, стр. 101—231. «Шевченко, украјнофіли і соціалізм». До като С. се старае, да докаже, че Шевченко е билъ социалистъ («Ш. просто дивився на своју работу, як на пропаганду своїх ідеј про грамадске житѣтя як на соц. револуц. пропаганду»), Драгомановъ въ своята прѣкрасна критична студия, която, за жалость, е много малко позната на съврѣменнитѣ украински критици, заявява: «Ми нијак не згодимось, шчоб Шевченко був социалистом» (стр. 156). Не трѣбва да се забравя, че гласътъ на Ш. съвпада въобще съ прогресивнитѣ стремежи на цѣлата епоха. Ср. общочовѣшкитѣ мотиви въ социалната поезия на Бърнсъ, Томасъ Худъ, Лонгфело, Беранже, В. Хюго и др. Ср. В. Европы, 1911, П. М. Славинскій, Муза Шевченка и ея общественное служеніе.

Знаете ли вие при какви условия живѣе той? Знаете ли, че неговата колиба, която вие наричате «тихъ рай» е цѣлъ адъ?

Як-би ви знали, паничі,
 Де люде плачуть живучи,
 То ви б елегій не творили,
 Та марне Бога б не хвалили,
 На наши сльози, сміючись.
 За-що, не знаю, називають
 Хатину в гаї тихим раєм:
 Я в хати мучився колись
 Мої там сльози пролились
 Найперши сльози!...

Шевченко заявява, че не пѣе за богати и мждри, и призовава своитѣ слушатели, да отидатъ съ него въ селищата, «бо тамъ люде»:

Там наїдете щире сердце,
 І слово ласкаве, там
 Наїдете щиру правду.

И не се смѣйте на простотата на тия хора, защото най-сетнѣ

Усі на сім світі
 І царята и старчата
 Адамови діти¹). (Сон).

Интересно е обаче, че до като политико-общественитѣ идеали на поета ставатъ все по радикални, въ неговото съзнание почва да зрѣе една нова мисль: той се убѣждава, че неговитѣ мечти за равенство и братство, вѣчно блаженство на земята и за вѣченъ миръ, сж суетни,

1) За религиозния радикализъмъ на Шевченка въ тая епоха има немалко свидѣтелства въ «Кобзарь»: «Богъ», «Ликери», «Світе ясний, світе тихий» и пр.

При всичко това, въпрѣки влиянието на Герцена, Фогта, Бюхнера и Файербаха отъ 1859 нататкъ, Шевченко си остана деистъ и даже добъръ християнинъ (Ср. «Неофити»). На Христа Шевченко гледа като на великъ социаленъ реформаторъ, сжщо и на апостолитѣ. Извѣстна е и неговата страсть за еврейскитѣ пророци и псалмисти: Амосъ, Осия, Исаия, Давидъ. Между тѣхъ и него има нѣщо конгениално. Ср. «Мария», която Шевченко обрѣща въ украинска «дівчина».

до когато маситѣ тънатѣ въ най-гжстия мракъ на невѣжеството, че пжтятѣ къмъ възражданието на угнетения народъ, къмъ царството на земната правда лежи въ просвѣтата на народа. И разочарованиятъ въ силата на личния подвигъ поетъ, сѣдва почти на смъртното си легло да пише Букварь за своя народъ (1859 — 1860). Той съвѣтва сега своитѣ украинци, като едно врѣме въ своето послание «До мертвих і живих и ненарожденних земляків моїх», да се учатъ, да мислятъ, да четатъ, чуждото да изучаватъ, но и отъ своето да не се срамятъ, «защото който майка си забравя, него Богъ го наказва».

Учітєся, брати мої!
 Думайте, читайте
 І чужому научайтєсь
 И свого не цурайтєсь
 Бо хто матір забуває
 Того Бог карає.

II.

Това е въ бѣгли, диаграматични чърти еволюцията на Шевченковия поетически гений. Азъ се постаряхъ, до колкото това е възможно, да обясня неговия генезисъ и неговия развой въ свръзка съ социалното развитие на самата Украина. Естествено е, че една провѣрка на прокараната тукъ теза изисква отъ слушателя по-близко знакомство съ цѣлото творчество на поета. Едно обаче е ясно: Шевченко заслужва нашето внимание не само като националенъ поетъ, но и като поетъ на цѣлото човѣчество, като всемирненъ поетъ. Напразно, нѣкои съглеждатъ въ Шевченка само едно интересно локално явление, най-много единъ видъ Мистраль или Фрицъ Райтеръ — единъ поетъ безъ по-голѣмо значение даже за общо-руската литература. ¹⁾ Азъ абстрахирамъ при това

1) Така гледаха на Шевченка собствено и Некрасовъ, и Полонскій, и Тургеневъ, и Панаевъ. Тѣ се любуватъ на неговитѣ «пѣсенки», но малко съ «высока». И тѣ, като толкова великоруси днесъ, между тѣхъ и нѣкои слависти, съзиратъ въ украинския езикъ само едно нарѣчие. Θ. Коршъ много добрѣ забѣлѣзва обаче: «языкъ Малой Россіи можетъ быть названъ діалектомъ»

съвсѣмъ отъ пристрастнитѣ нападки на Шевченковитѣ отрицатели, които съглеждатъ въ него едва ли не единъ невѣжественъ стихоплетъ, единъ неблагонадеженъ, въ всѣки случай неблагопотрѣбенъ немирникъ, единъ безбожникъ и пр. и пр. Тия хора просто не познаватъ Шевченка. Тѣ не сж го чели. Иначе нѣмаше да изговарятъ подобни бласфемии.

Който е запознатъ по-добрѣ съ творчеството на великитѣ поети и който прѣди всичко може да чете Шевченка въ оригиналъ, безъ трудъ ще констатира напротивъ, че гениалниятъ авторъ на «Кобзарь» може въ много отношения да издържи сравнение съ мнозина отъ най-знаменититѣ свои събратия въ Аполонѣ.

Трѣбва да се има впрочемъ прѣдъ видъ, че когато се говори за пълна самобитностъ на нѣкогашния селянинъ Шевченко, това не може да се разбира въ абсолютна смисълъ. И най-великиятъ гений дължи много не само на своята срѣда, но и на историческия моментъ, въ който се е появилъ и на литературната традиция.

Ако и да нѣмаше гимназиално и университетско образование, Шевченко бѣше единъ отъ най-начетенитѣ хора на своето врѣме. Той свърши художествена Академия и имаше въ всѣки случай далечъ по-систематично образование отъ единъ Шекспиръ или Русо. Той знаеше отлично руски и полски. Днесъ е доказано, че Шевченко бѣ силно повлиянъ отъ гениалния авторъ на *Dziady*, Мицкевича. Нему той дължи много и като романтикъ и като патриотъ, и като поетъ на социалната правда.¹⁾

лишь по отношенію къ тому доисторическому языку, на которомъ говорили русскіе славяне до своего рѣшительнаго раздѣленія на три вѣтви. Относительно этого русскаго пра-языка и великорусскій языкъ есть діалектъ. По отношенію къ послѣднему малорусскіи языкъ есть языкъ. Какъ таковой онъ, въ свою очередь, раздѣляется на нарѣчія и говори совершенно независимые отъ нарѣчій и говоривъ великорусскихъ», (Украинская Жизнь, 1912, № 2, р. 43, «Къ спору объ украинской культурѣ»).

1) Ср. Д-ръ Ол. Колесса, Шевченко і Мицкевич. Про значіне впливу Мицкевича в развою поетичної творчести та в генезі поодиноких поем Шевченка. Порівнююча студія. У Львові, 1894.

Шевченко не обича поляцитѣ, но се отнася винаги съ гореща симпатия къмъ Мицкевича.

Шевченко не можà да не се подчини и на влиянието на Жуковски, Пушкина, Лермонтова, Козлова, Герцена и други великоруски поети и писатели.

При такива условия едно сравнение се налага отъ само себе. Е добрѣ, обективната критика е длъжна да признае, че като художникъ на словото Шевченко може въ много отношения да се мѣри и съ Пушкина, и съ Мицкевича. Въ всѣки случай той има не по-малко право отъ тѣхъ, да бжде признатъ за висшъ прѣдставитель на своята нация (representativ man) въ областта на поетическото творчество. Каквото е Пушкинъ за великоруситѣ, Мицкевичъ за поляцитѣ и Прешернъ за словенцитѣ, това е Шевченко за Украина.

Той ги прѣвъзхожда даже като националенъ поетъ съ своята много по голѣма близостъ до истинския народъ, до демоса¹⁾. Пушкинъ, Мицкевичъ, Лермонтовъ, по рождение и духъ дворяни, пишатъ и творятъ прѣдимно за една по-избрана, по-интелигентна класа. Наистина великоруситѣ

Впрочемъ умразата му не е органична.

Ср. «Ляхамъ» (Присвята бр. Залеському):

Оттак-то, Ляше, друже, брате,
Неситиі ксьондзи, магнати
Нас порізнили, розвѣли,
А ми бі досі таки жили!
Подай же руку козакови
І серце чистее подай!
І знову іменемъ Христовимъ
Ми оновимъ наш тихий рай.

1) Прѣвъзхожда Шевченко, поне Пушкина и Мицкевича, и въ друго отношение. Не трѣбва да се забравя, че само 40 години отдѣлятъ появата на «Енеїдата» на Котляревскій, която се взема за начало на новоукраинската литература (1798)—отъ Шевченковия «Кобзарь». Много вѣрно забѣлѣзва А. Дерманъ (Совр. Міръ, мартъ 1914, 102—122, Корни и плоды поэзіи Шевченка): «простое сопоставленіе его (Шевченка) съ Пушкинымъ или Лермонтовымъ даетъ результаты ошибочные. Пушкинъ имѣлъ за собою обширную писменность, преемственную работу словесниковъ, творчество Державина, Батюшкова, Жуковскаго, Крылова, рядомъ з собою Баратынскаго, Грибоѣдова, Языкова; Лермонтовъ кромѣ всего этого имѣлъ своимъ прѣдшественникомъ Пушкина».—А кои бѣха прѣдшественници на Шевченка? — Котляревскій и Г. Квитка. «Это приблизительно то же, какъ если-бы Пушкинъ явился непосредственно вслѣдъ за Фонъ Визинимъ» (104).

иматъ тоже единъ простолюдень поетъ, Кольцова, но Шевченко стои далечъ надъ него по силата на чувството и словото и по дълбочината на своя мирогледъ. Шевченко надминава въ това отношение безспорно и шотландеца Бърнсъ, ако и самъ да се поставя скромно по-долу отъ него¹⁾. Като лирикъ Шевченко може смѣло да изтърпи едно сравнение съ Хайне. Нѣкой отъ неговитѣ «думки» плѣняватъ съ сжщото дълбоко поетично настроение, което намираме въ *Buch der Lieder*. Най-сетнѣ по своя ентузиазъмъ за красотитѣ на природата, по своя горещъ темпераментъ, по смѣлостъта на социалнитѣ идеи и нѣжността на чувствата, Шевченко напомня другъ единъ великъ всемирень поетъ, Шели, когото надминава обаче по ясността на своитѣ концепции и по липсата на метафизична мъгла въ поетическитѣ мотиви.²⁾

III.

Шевченко принадлежи къмъ най любимитѣ поети на нашитѣ писатели отъ прѣдосвободителната епоха³⁾.

Вземете особено творчеството на Жинзифова, на Любена Каравелова и на Славейкова — вие безъ голѣма мъжа ще откриете както въ избора на мотивитѣ имъ, тъй и въ външната форма на пѣснитѣ имъ мощния печатъ на Украинския поетъ⁴⁾.

1) Въ прѣдговора къмъ второто издание на «Кобзарь», което Шевченко тѣкмѣлъ, той казва: «На Украина е нуженъ единъ великъ и народень поетъ като шотландеца Бърнсъ, който да знае отблизо своя народъ и да говори на понятенъ нему езикъ».

2) Ср. Д-ръ О. Л. Колесса, *op. cit.*, p. 114.

3) Ср. Славянски гласъ, издание на Слав. Благотв. Дружество въ България, год. IX, 1911, кн. I—II, Ст. Чилингировъ, библиографични бѣлѣжки. Шевченко на български (по случай петдесетгодишнината отъ смъртъта му). p. 37—41.

4) За жалостъ ние не притежаваме още една по-изчерпателна монография за влиянието на Шевченко върху нашата литература. Биографитѣ и критицитѣ на Жинзифова, на Л. Каравелова и Славейкова засѣгатъ много бѣгло тая тема. Така Бобчевъ въ своята биографична скица за Жинзифова (*Наука*, г. II 1883, кн. VIII—IX, 745—773), Райко Жинзифовъ — Животъ и книжовнопросвѣтителна дѣйность. Сжщата прѣпечатана: Р. Ж. животописень

Особено силно е влиянието на Шевченка върху Жинзифова. Синъ на македонски учител, младиятъ Ксенофонъ, когото Раковски прѣкръсти въ Райко, заминава къмъ края на 1858 год заедно съ сина на Кукушкия патриотъ, Нако Станишевъ, за Одеса, гдѣто постъпва въ духовна семинария. Къмъ края на 1859 г. Константинъ Миладиновъ му издѣйствиува стипендия отъ Славянския благотворителенъ комитетъ и Жинзифовъ, слѣдъ успѣшно издържана гимназиална матура, се записва въ 1860 г. на 21 годишна възраст, редовенъ студентъ на Московския университетъ, гдѣто К. Миладиновъ, Л. Каравеловъ, Нешо Бончовъ, Теохаровъ и др. му сж най-близки колеги. За насъ е интересно, че още отъ първия си поетиченъ трудъ, който се появи въ цариградскитѣ «Български книжици» (дългото стихотворение «Гулабъ»¹⁾) младиятъ студентъ е вече подъ най-силното влияние на Шевченка, тогава още живъ. Въ сжщата година се появи въ Москва и списанието «Братски Трудъ», въ третата книжка на което Жинзифовъ напечата първия си прѣводъ на Шевченка, неговото знаменито послание къмъ славния П. I. Шафарикъ. Три години по-късно (1863) Жинзифовъ издаде своята самостоятелна «Нова българска сбирка», въ която намираме цѣль отдѣлъ отъ прѣводи изъ Шевченковия «Кобзарь» (цѣли 44 страници, отъ 129—173²).

Най-сетнѣ въ 1870 г. се появи въ Браила и дългата му поема, писана още прѣзъ 1865 год. «Кървава кошуля» (уломки отъ нея бѣха напечатани първомъ въ в. Народность, г. I, 1868—69), която и по замисълъ и по духъ и по форма е подражание на Шевченковитѣ поеми.

и книжовенъ очеркъ») бѣлѣжи само толкова, че Жинзифовъ «обикналь съ особена страсть Тараса Шевченко, извѣстенъ малорусийски поетъ, комуто е подражавалъ въ повечето си стихотворна работа». К. Величковъ се оплаква само въ една бѣгла бѣлѣжка отъ деспотичното влияние на Шевченка върху Л. Каравелова. По цѣнни указания могатъ да се намѣрятъ у Л. Д. Ихчиева (Извѣстия на семинара по Слав. филог. при университета въ София кн. III 1908—1910, 1911, стр. 495—545 «Райко (Ксенофонъ) Жинзифовъ: Животъ и литературна дѣйность») и Боянъ Пеневъ, П. Р. Славейковата прѣводна и подражателна поезия (Спсп, LXVII, кн. 2).

¹⁾ Год. II, 1859, кн. II, брой 22.

²⁾ Гусляръ Тараса Шевченка, прѣведе отъ малоруски Р. Жинзифовъ, 1863 Москва. Тукъ сж помѣстени три кратки лирични пѣсни и три поеми: Тополя, Утоплена и Катерина.

Азъ нѣма да се спирамъ тукъ върху по-малкитѣ прѣводи на Жинзифова.¹⁾ Нѣма и да обяснявамъ още на това мѣсто причинитѣ на голѣмитѣ симпатии на автора на «Кървава Кошуля» за пѣвеца на «Катерина» и «Наймичка», защото ще ги разгледамъ вкупомъ, когато констатирамъ изобщо чисто статистично влиянието на Шевченка върху Любена Каравелова и Славейкова.

Любенъ Каравеловъ на прѣвъ погледъ сочи на-истина, въ сравнение съ Жинзифова, да е по-малко повлиянъ отъ Шевченка. Въ неговитѣ съборани съчинения намираме само петъ малки пѣсни изъ Шевченка, първата отъ 1869 г., послѣдната отъ 1871. Ала вникнемъ ли по-добрѣ въ характера на неговитѣ мотиви и особено въ формата на неговитѣ пѣсни, трѣбва да признаемъ, че е правъ Величковъ, когато въ своята извѣстна студия върху Любена въ Вазовата «Денница»²⁾ бѣлѣжи нѣкакси съ негодувание: «всичкитѣ стихотворения на Каравелова сж написани въ духътъ и по формата на стиховетѣ на малоруски поетъ, Шевченко, но безъ тѣхната поетичность. Въобще малорускитѣ писатели, Шевченко въ стиховетѣ му, Марко Вовчокъ, Основяненко деспотически сж повлияли на Каравеловия беллетристически талантъ и той никога не можа да се еманципира отъ малорускитѣ си образци».

Ако си направите трудъ, да прѣгледате всички стихотворения на Каравелова, ще констатирате, че ако Любенъ прѣвежда по-рѣдко изъ Шевченка, той много по-силно отъ Жинзифова се поддава на формалното влияние

1) За жалость това подражение е нехудожествено, ако и да не заслужва суровата присѣда на Пенчо Славейкова (Ср. Мисль IX, 113—115). Славейковъ не намира нищо друго въ «Кървава Кошуля» освѣнъ «чисти глупости», «юрнеци на духовна неджгавость», «стихотворни заплѣси», «литературенъ смѣтъ». Езикътъ на К. Кошуля о «просешки». Въ нея «нито съ телескопъ, ни съ микроскопъ не може се намѣри нѣщо подобно на планъ, хармония на частитѣ, концепция и пр. «Ето защо «Кръстю Пишурката» има повече право отъ Жинзифова за благосклонното приемане въ учебницитѣ, — «ако и глупавъ, той не е безграмотенъ» и пр. Славейковъ, поклонникъ на чистото изкуство, не можа да оцѣни патриотичния елементъ въ «Кървава Кошуля», писана прѣди всичко да буди съзнание у единъ народъ, стѣнещъ подъ чуждо иго.

2) Год. I, кн. 3, р. 124, забѣлѣжка.

на украинския поетъ. Отъ 191 негови стихотворения, помѣстени въ първия томъ на Събранитѣ му съчинения, не по-малко отъ 113 сж писани имено въ любимия размѣръ на Шевченковитѣ и украинскитѣ народни пѣсни (четирестъпни и тристъпни хореични стихове съ рими на тристъпнитѣ). Кой не познава неговата хубава и тѣй популярна пѣсенъ:

Хубава си, моя горо,
Миришешъ на младость,
Но вселявашъ въ сърдцата ни
Само скърбъ и жалость...

Или дълбоко меланхоличното му стихотворение:

Прѣминаватъ годинитѣ
Старото бѣлѣе,
А младото расте, цѣфти,
За да остарѣе...

Балкана е пакъ хубавецъ
Шума зеленѣе,
И пиленце славейченце
Сладка пѣсенъ пѣе...

Но колцина подозиратъ, че тия пѣсни, като повечето на Каравелова, сж писани въ любимия размѣръ на Шевченка и на украинскитѣ народни пѣсни:

Ср. Изъ «Катерина»:

Не слухала Катерина
Ні батька, ни ненька,
Полюбила москалика,
Як знало серденько.

Или изъ «Наймичка» (Ратакиня):

Поєднались. Молодиця
Рада та весела
Ніби з паномъ повинчалась
Закупила села и пр.

Несъмнѣнно най-талантливиятъ измежду тримата горещи почитатели на Шевченка у насъ е Петко Славейковъ. Истински поетъ, майсторъ на словото, той

много по-дълбоко отъ Жинзифова и Каравелова вниква въ душата на украинския бардъ. Неговитѣ прѣводи и по-българявания изъ «Кобзарь» сж малобройни, но плавни и характерни за творческата му индивидуалностъ и мирогледа му. Вѣрно забѣлѣзва Боянъ Пеневъ въ своята хубава студия върху прѣводната и подражателната поезия на Петко Славейкова: «Славейковото интимно отношение къмъ народа, чиято борба едничко е давала смисълъ на поетовия животъ, даже и слѣдъ като душата му е бивала изпълнена съ безвѣрие и апатия къмъ идеали и борби, — неговиятъ купнежъ за свѣтла бжднина на тоя народъ, сж изразени най-прочувствено въ подражанията и прѣводитѣ му изъ Шевченка». ¹⁾

Въ тоя цитатъ прозиратъ вече и нѣкои отъ причинитѣ, които обясняватъ горещитѣ симпатии на нашитѣ писатели къмъ Шевченко. Изтъква се прѣди всичко интимното отношение на Славейкова къмъ народа, чиято борба едничко дава смисълъ на поетовия животъ — «неговиятъ задушевенъ купнежъ за свѣтлата бжднина на тоя народъ». Е добрѣ, сжщото буквално може да се каже и за Жинзифова и Любена Каравелова. Ненапразно Жинзифовъ взема за мото на своята Новобългарска Сбирка известното възклицание на Паисия: «ѿ неразумне ѿюроде, поради что ся срамишъ да се наречешъ болгаринъ и не четишъ по свой ѿазикъ и не думашъ».

Страстната любовъ къмъ родината и вѣрата въ неговата свѣтла бжднина, това сж основнитѣ акорди и на Шевченковата лира. Не веднажъ авторътъ на «Кобзарь» се обръща къмъ своитѣ украинци почти съ думитѣ на Паисия: «Свого не цурайтесь», не се отказвайте отъ своето, не се срамувайте да се казвате украинци; не забравяйте «Майка Украина» (кой не си спомня «Мати Болгарія» на Неофита Бозвели?):

Бо хто матір забуває
Того Бог карає.

Шевченко не показа ли самъ съ примѣра си, че украинецътъ трѣбва да пише и да мисли на свой языкъ?

¹⁾ Op. cit. p. 246.

Когато приятели го съвѣтватъ, да отиде въ слѣдитѣ на великия си съотечественикъ, Гоголя, и да пише само по великоруски, той отговаря: «Благодаря за съвѣта! Кожухътъ е топълъ, само, за жалостъ, той не е шитъ за мене».

Спаси бі за раду!
Теплий кожух, тильки шкода
Не на мене шитий. 1)

Той не пожела и тукъ да изневѣри на своя простъ народъ, както и не стана рагвепц, ако и опасността за довчерашня крѣпостникъ, допустнатъ и въ блѣскавитѣ петербургски и провинциални аристократични салони, да бѣше въ туй отношение извънредно голѣма. — Мегаломанията на Молиеровия «Bourgeois gentilhomme» се срѣща често и у селяни, успѣли по единъ или другъ начинъ да се издигнатъ надъ своя класъ. Както и да е, нашитѣ поети можаха да намѣрятъ въ 60-тѣ и 70 години само въ Украина единъ напълно конгениаленъ събратъ. Нигдѣ друга дѣ. Великоруската поезия или се отнасяше по онова врѣме отчасти отрицателно къмъ проблемитѣ на национализъма, култивирайки общочовѣшкитѣ идеали и гражданскитѣ мотиви, или, по примѣра на Пушкина, мечтаеше за едно врѣме, когато всички славянски рѣки ще се слѣятъ въ едно море: «Чтобъ славянскіе ручьи слились въ русскомъ морѣ», както пѣе Пушкинъ въ своето извѣстно стихотворение «Клеветникамъ Россіи».

Жинзифовъ, Каравеловъ, Славейковъ, патриоти до мозъка на коститѣ, синове на единъ дзойно поробенъ, възраждающъ се народъ, като украинския, излѣзли изъ неговитѣ нѣдра, нѣмаше освѣнъ да замѣнятъ «Маті Украина» съ «Майка България» или «Македония», Днѣпъръ съ Дунавъ или Вардаръ, широкитѣ степи и самотнитѣ могили съ Балкана или Пиринъ, москаля съ турчина, злия панъ съ злия фанариотъ — и ето Шевченко прѣнесенъ цѣлъ-цѣлничкѣ на българска почва. 2)

1) Шевченко пишеше много добрѣ и по великоруски. Ср. Шевченко, Поэмы, повѣсти и разказы, писанные на русскомъ языкѣ Кіевъ, 1888.

2) Ср. особено Жинзифовото стихотворение «Гусларь на съборѣ» въ «Братски Трудъ». Ср. и «Сонъ» — спомени за славното народно минало «Охридъ», «Просякъ», «Доба» и др.

Но освѣнъ горещата любовъ къмъ родната земя, имаше и друго, което неволно сближи нашитѣ поети съ украинския. Това бѣше тѣхниятъ плебейски демократизъмъ. И тукъ много характерно е пакъ, че Жинзифовъ избира като второ мото на своята «Новобългарска Сбирка», друго знаменито възклицание на Паисия: «Ты, болгарине, не прельщай ся, знай свой родъ и іазыкъ и учися по своему азыку; боле есть болгарска простота и незлобіе...»

Замѣнете терминитѣ «болгаринъ» и «болгарска» съ «украинець» и «украинска» и вие ще имате основния тонъ и на много отъ Шевченковитѣ пѣсни. Достатъчно е да си спомнимъ, какъ той призовава своитѣ слушатели, да отидатъ въ селището «бо тамъ люде», тамъ само ще намѣрите истински хора и искрени сърдца.

Кой не знае, че въ явнитѣ или подземнитѣ обществени борби между «младитѣ» и «старитѣ» между чорбаджийството отъ една страна и еснафството и простия народъ отъ друга, нашитѣ пѣвци-трибуни отъ прѣдосвободителната епоха бѣха винаги на страната на младитѣ, на слабитѣ, униженитѣ и оскърбенитѣ. Жинзифовъ умрѣ наистина сравнително младъ (едва на 38 години) далечъ отъ своята родина, та не можа, да прояви своитѣ социални симпатии въ кипежа на политическитѣ борби, но цѣлата негова поезия и неговата публицистична дѣйность е посветена на демоса. Никой не може да се съмнява въ дълбокодемократичнитѣ чувства на Л. Каравелова. А за Петка Славейкова нѣма нужда отъ доказателства, на чия страна трѣбва да се търси той: цѣлия неговъ животъ е една непрѣкъснатата редица отъ борби за тържеството на народовластието. Неговото дълбоко убѣждение бѣше до послѣдното му дихане, че жизнената енергия на на-ята се крие въ простия народъ.

Третата важна причина за интимното сближение между Жинзифова, Каравелова и Славейкова съ Шевченка,

1) Ср. «Послѣдното ми ходение въ Софія», 1883, стр. 41.

Вижъ и писмото му до тримата му синове въ Николаевъ отъ 7. XI. 1876: «Изпращамъ ви отеческитѣ ми благословения, единственото що мога да ви дамъ на този часъ, съ послѣдното си завѣщание: да не забравяте родътъ си и народа си.»

това е несъмнено тѣхното общо възхищение отъ народната поезия и народното прѣдание. Жинзифовъ отдаваше голѣмо значение на народнитѣ пѣсни. Още въ „Братски Трудъ“ (кн. IV, 1862 г.) той се провиква въ тона на Шевченка: «Люди зли! Люди добри! Земете нашитѣ народни пѣсни и ще узнаете какви врѣлы сълзи проливала и още пролива Българія, какви люти и ядни болки прѣтърпѣла и още търпи сиромашка Българія...» Извѣстно е, че народнитѣ пѣсни отъ Прилѣпско, Велешко, Кукушко въ сборника на братия Миладинови сж записани отъ Жинзифова.

Какъ страстно обича Л. Каравеловъ произведенията на народната муза, това знае всѣки. Това, което е по-малко извѣстно, то е, че Л. Каравеловъ е не само голѣмъ любителъ на българския фолклоръ, но и единъ отъ най-добритѣ му познавачи и изслѣдвачи: първиятъ български и научно подготвенъ етнографъ.

А за Славейкова нѣма и нужда да се говори. Неговитѣ най-тѣсни външни и вътрѣшни връзки съ народното творчество сж били често изтъквани¹⁾. За Славейкова може да се каже сжщото, което се каза за Шевченка. Истински художникъ на словото, той първъ успѣ да създаде отъ простия, естествения, непосредния езикъ на народа единъ литературенъ езикъ. Славейковиятъ слогъ е слогътъ на народа, но усъвършенствуванъ и изтънченъ. Нѣма и до днесъ по-български писателъ отъ Славейкова както нѣма по-украински отъ Шевченка.

Врѣмето, съ което разполагамъ, не ми позволява, за жалость, да се разпростра и върху други нѣкои по-маловажни причини, които обясняватъ афинитета, душевното родство, между Шевченка и неговитѣ български поклонници. Ще изтъкна бѣгло само още нѣкои отъ тѣхъ.

Специално Жинзифовъ се възхищава между друго отъ Шевченка и за това, че пише по украински²⁾, намѣсто

1) Ср. Б. Пеневъ, П. Р. Славейковъ, историко-литературна студия, р. 17, сл.

2) С. С. Бобчевъ въ «Наука» II р. 758: «Жинзифовъ не е правилъ добрѣ, гдѣто е писалъ само на македонско нарѣчие и то струва ни се нѣкъдѣ си май развалено. Това е било обаче слабостъ, надъхана нему отъ дѣятелността на най-знаменитей малоруссийски поетъ, Шевченко».

по великоруски). Съглеждайки въ украинския езикъ само едно нарѣчие, Жинзифовъ, по примѣра на Шевченка, пише своитѣ пѣсни тоже на нарѣчие¹⁾, на нѣкакъвъ смѣсенъ македонски прилѣпско-велешки диалектъ.

На нашитѣ по стари поети не можеше да не се понрави и общиятъ меланхоленъ и елегиченъ тонъ («задумчивая тихая грусть») на Шевченковата поезия. Извѣстно е, че тжгата и сентиментализмътъ сж характерни за цѣлата наша прѣдосвободителна епоха. (Б Пеневъ).

Единъ често използванъ мотивъ особено у Жинзифова бѣ разлжката и скръбъта за нея на далечна чужбина²⁾.

Каравеловъ, чийто миросгледъ далечъ надминава по своята широта тоя на Жинзифова и Славейкова, не можеше да не обърне по-особено внимание и на социалнитѣ, гражданскитѣ мотиви въ поезията на Шевченко, Това се вижда отчасти отъ избора на стихотворенията, които е прѣвелъ отъ „Кобзарь“. А недавно имахъ случай, да прѣгледамъ книгата му, които се пазятъ въ нашата народна библиотека и открихъ черновката на единъ неиздаденъ прѣводъ отъ «Неофити», една отъ най-хубавитѣ поеми на Шевченка. Въ нея изпъкватъ съ всичката

1) Ср. Шапкаревия анализъ върху езика и правописнитѣ достоинства на Жинзифовото стихотворение »Вдовица» въ Читалище II 815—320. За езика на Ж. вижъ и у Ихчиева ор. cit. Ср. р. 525 Собственитѣ възгледи на Ж. върху българскиятъ литературенъ езикъ въ прѣдговора къмъ прѣвода му на Слово о полку Игоревѣ (Нова бълг. сбирка М. 1863): «мые не щеме ни да помислиме, а камо ли да кажеме, що изучихме езикъ-тъ си колку що треба... Още је далеко това врѣме, кога си-те българе ще пишатъ еднакво безъ най-малко разлика».

Ж. мисли очевидно, че литературниятъ езикъ трѣбва да прѣдставя единъ видъ амалгама отъ всички български нарѣчия.

2) Ср. у Жинзифова, «Плачь по роденъ край»:

Какъ тежко другари, какъ тежко
Въ тая далечна чужбина...
Какъ цвѣте се сушитъ въ градина
Гдѣ бистра вода не извиратъ,
Такъ младо въ тая чужбина
Безъ врѣме се сушитъ, умиратъ.

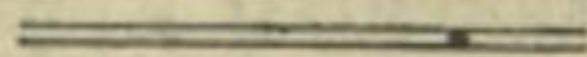
Ср. Шевченко:

Тільки Господа благаю:
Не дай, Боже, в чужимъ краю
Згинуть у неволі (А. О. Козачьковскому).

си сила радикалнитѣ, но крайно хуманнитѣ възгледи на великия украинець върху религиознитѣ и обществени въпроси.

На послѣдно мѣсто ще изтъкна още една аналогия между развитието на Каравеловото творчество и това на Шевченко. Кратко врѣме прѣди смъртта си Шевченко написа единъ букварь за своя народъ. Великиятъ поетъ като че искаше съ това символически да каже: че Украина има нужда прѣди всичко отъ просвѣта. Кой не знае, че подобенъ прѣломъ се извърши и въ душата на Любена. Нѣкогашниятъ непримиримъ врагъ на тихитѣ просвѣтители и черковници, другарятъ на революционера Ботевъ, единъ день основа в. „Знание» и почна да проповѣдва като Шевченко:

Учете се, братя мои,
Мислете, четете
И чуждото изучете,
И отъ своето се не гнусете,
Защото, които майка заборава,
Богъ ще го задави . . .

Съдържание на излезлите 15 книжки от „Библиотека на Славянска Бесѣда“.

1. 1906. Д. Йоцовъ. По нашето освобождение Политиката на Сърбия.
П. Стояновъ. Земствата въ Русия.
2. 1906. Ст. Юриничъ. Д-ръ Иосифъ Юрай Щросмаеръ, епископъ босненско-ужаковски и сръмски.
Ст. Юриничъ. Хърватско спрѣмо Унгария и Австрия.
3. 1906. Ив. Брошка. Борбата между чехитѣ и нѣмцитѣ въ политическо и економическо отношение.
Вл. Шакъ. Пораждане и развитие на общославянската идея въ Чехия до 1848. год.
4. 1907. А. Безеншекъ. Възраждане и сегашно състояние на словенцитѣ въ културно и икономическо отношение
Н. Начовъ. Послѣднитѣ години на Търновското царство.
5. 1907. Вл. Шакъ. Лужицкитѣ сърби.
П. Цѣновъ. Борбитѣ за конституция въ Русия.
6. 1907. Д-ръ Ст. Цанковъ. Малоруситѣ въ Австро Унгария.
Д-ръ Мл. Панчевъ. Богомилитѣ.
7. 1908. П. Нейковъ. Германия на Балканския Полуостровъ.
Юрд. Трифоновъ. Историческо обяснение на вѣрвата въ «Дѣда Ивана» (Русия) у българския народъ.
8. 1908. Петъръ П. Цѣновъ. Янъ Собески и Николай Първи.
Проф. В. Н. Златарски. Международнитѣ отношения на България при първитѣ Асѣнийовци.
9. 1908. Д-ръ Ст. Цанковъ. Философически погледъ върху историята на Полша.

10. 1908. Петъръ П. Цѣковъ. Черна-Гора, нейното минало и настояще.

Никола Станевъ. Опити за изпъждане турцитѣ отъ Европа и за раздѣление на османската държава.

А. Иширковъ. Западната граница на Македония и албанцитѣ.

11. 1908. А. К. Людскановъ. Славянскиятъ съборъ въ Прага.

12. 1909. Д-ръ Н. Бобчевъ. «Ревизоръ» — първа руска художествена комедия.

Ник. Атанасовъ. Творчеството на Гоголя.

13. 1911. Ст. Станимировъ. Свѣдѣния за живота и дѣйността на Лева Николаевича Толстой.

Ник. Атанасовъ. Героятъ на Толстоевитѣ произведения.

С. С. Бобчевъ. Рѣчь.

14. 1911. Ст. Юриничъ. Хърватско въ 1848. година.

15. 1912. С. Я. Захей. Словацитѣ. Тѣхното минало и настояще.

Етнографическа карта на Славянството въ Европа.
Мѣрка 1 : 5,000,000.

Книжкитѣ и картата сж складирани въ книжарницата на **Хр. Олчевъ** и се продаватъ книжкитѣ по **50** ст. едната, а картитѣ по **4** лв. едната.
